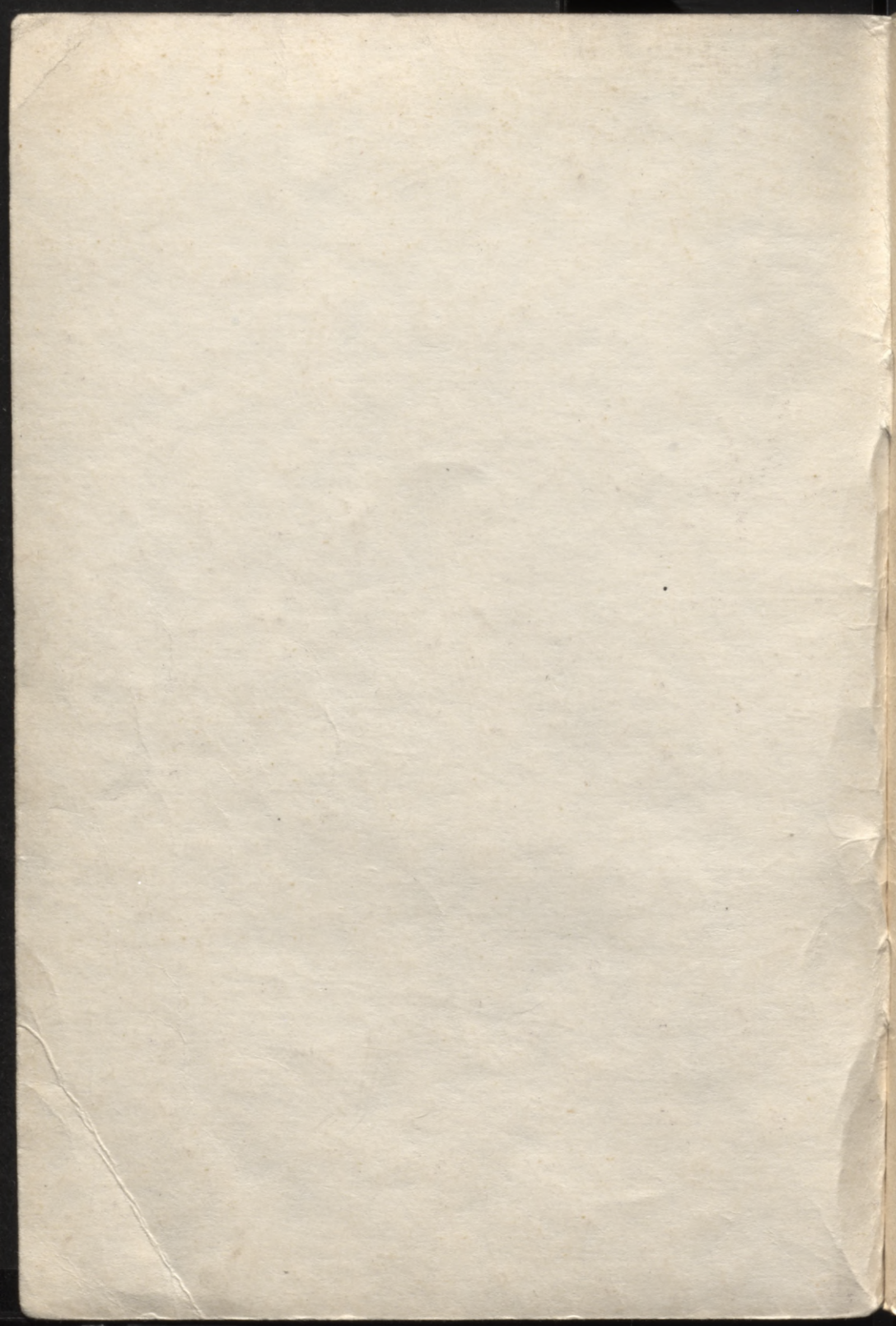

L 90-3
95

1919-1989

LATVIJAS
VALSTS
BIBLIOTĒKA

L 90-3
95

L
0

Latvijas PSR Valsts kultūras komiteja
V.Lāča Latvijas PSR Valsts bibliotēka

V.LĀČA LATVIJAS PSR VALSTS BIBLIOTĒKAI - 70

ГОСУДАРСТВЕННОЙ БИБЛИОТЕКЕ ЛАТВИЙСКОЙ ССР им.В.ЛАЦИСА - 70

V.LĀČIS STATE LIBRARY OF THE LATVIAN SSR - 70

Zinātniska konference

Rīga, 1989.g. 14.aprīlī

Referātu tēzes

V.Lāča Latvijas PSR Valsts bibliotēka

Rīga 1989

20.35
La 310

**Latv.
VALSTS BIBLIOTĒKA**

~~90-3852~~ 030611743

Redakcijas kolēģija: S.Sardiko (stb. red.), M.Baldunčika,
O.Iļjina, M.Jekale, M.Kvalberga,
R.Venags

A. Keizars

V. LĀČA LATVIJAS PSR VALSTS BIBLIOTĒKAS VĒSTURES GALVENIE POSMI

Latvijas Valsts bibliotēkai, tāpat kā daudzām citām kultūras un izglītības iestādēm, sākotne meklējama 1919. gadā - Išajā Latvijas Sociālistiskās Padomju republikas pastāvēšanas laikā.

Valsts bibliotēkas (1919. gadā - Latvijas Centrālā bibliotēka) izveidošanos nosaka divi valdības likumdošanas akti. Pirmais no tiem - Tautas izglītības komisariāta rīkojums "Instrukcijas par izglītības orgānu uzbūvi Sociālistiskajā Padomju Latvijā", kurā izvirzīts uzdevums organizēt Latvijas Centrālo bibliotēku. Tās dibināšana juridiski noformēta 1919. gada 3. aprīlī ar Latvijas Padomju valdības "Dekrētu par bibliotēkām". Par bibliotēkas un Latvijas arhīva (toreiz vienas vienības) pārzini tika iecelts ievērojamais bibliofils un bibliogrāfs J. Mišis.

Šo datumu, sākot ar 1945. gadu, mēs atzīmējam kā Latvijas Valsts bibliotēkas dibināšanas dienu.

Išajā Padomju varas periodā (līdz 1919. g. 22. maijam) Latvijas Centrālā bibliotēka nepaguva izvērst nopietnu darbību. Reāli par tās veidošanās un darbības sākumu jāuzskata 1919. gada vasara, kad 29. augustā Ministru kabinets uzdeva Izglītības ministrijai organizēt Valsts bibliotēku. Šo datumu kā bibliotēkas dibināšanas dienu atzīmēja līdz 1940. gadam.

LVB vēsturē var izšķirt vairākus periodus, kurus noteicošas sabiedriski politiskās situācijas izmaiņas republikā.

1. 1919. gada janvāris-maijs. Latvijas Centrālās bibliotēkas nodibināšana. Tiek izveidots apmēram 100 000 vienību liels fonds.
2. 1919. gada augusts - 1940. gada jūnijs. Neatkarīgās Latvijas republikas laikā Latvijas Valsts bibliotēka atradās uz vienas attīstības līmeņa ar kaimiņvalsti - Somijas, Zviedrijas, Vācijas, Igaunijas u.c. bibliotēkām, atsevišķos darba virzienos pat pārspēja tās.

Ipaši atzīmējams izcilo bibliogrāfu A.Ģintere, V.Caunes u.c. nopelnis nacionālās bibliogrāfijas radīšanā. Viņu izstrādātais radītais "Latviešu (Latvijas) zinātne un literatūra" bija pascules labāko paraugu līmenī.

Jau 20.gados izvirzās jautājums par jaunas ēkas celtniecību. 1929.gadā Latvijas Bibliotekāru biedrība ierosināja Brīvības pieminekļa komitejai par savāktajiem līdzekļiem uzbūvēt jaunu Valsts bibliotēku, kura būšot vislabākais piemineklis brīvībai. Ierosinājums, protams, pieņemts netika, bibliotēka netika uzbūvēta arī vēlāk, lai gan ieceres bija vairākas.

Valsts bibliotēkai 20.-30.gados bija plaši starptautiskie kontakti - darbojās Starptautiskās apmaiņas birojs, kuram bija sakari ar vairāk nekā 30 valstu bibliotēkām, ar Kultūras fonda finansiālu palīdzību vadošie darbinieki regulāri tika komandēti uz ārzemju bibliotēkām. Valsts bibliotēkas pārstāvji piedalījās Latvijas, Baltijas valstu un starptautiskos bibliotekāru kongresos.

Pēc 1934.gada apvērsuma Valsts bibliotēkas darbībā vērojamas vairākas negatīvas iezīmes - samazinājās bibliotēkas budžets, tika apcietināti progresīvie darbinieki V.Rubenis un V.Caune. Šie apstākļi bibliotēkas darbību tomēr neietekmēja tik būtiski, lai periodu no 1934.gada maijā tās vēsturē izdalītu īpaši.

1940.gadā fonds pārsniedza 1,6 miljonus vienību, bibliotākā strādāja 51 darbinieks.

3. 1940.gada jūlijs - 1941.gada jūnijs. Pēc padomju varas nodibināšanas un Latvijas iekļaušanas PSRS sastāvā iezīmējās jaunas pretrunas - no vienas puses, straujš fondu pieaugums, mērksistiskās literatūras nodošana no bibliotēkas arhīva atklātajos fondos, bet, no otras puses, vairāku vadošu darbinieku atstādināšana, jaunu specfondu izveidošana; tika likvidēta arī Latvijas Bibliotekāru biedrība, kuras biedru vidū bija daudzi Valsts bibliotēkas darbinieki.

Šo periodu raksturo nerēķināšanās ar vietējām bibliotekārajām tradīcijām, mehāniska darba unifikācija un pārveide saskaņā ar PSRS pastāvošajām koncepcijām.

Fonda periods beigās pārsniedza 1,7 miljonus vienību, bib-

liotiskā strādāja 60 darbinieki.

4. 1941.gada jūlijs - 1944.gada oktobris. Fešistiskās Vācijas okupācijas periodā ar Valsts bibliotēku tika formāli apvienotas visas Rīgas zinātniskās bibliotēkas (izņemot Universitātes bibliotēku), tādējādi izveidojot Zemes bibliotēku (Landesbibliothek), izveidoja arī nevēlamās literatūras fondu "N".

Okupācijas varas iestādes nesaudzīgi izlaupīja Valsts bibliotēkas fondus - uz Vāciju aizveda apmēram 10 000 vērtīgāko izdevumu. Karadarbībā bija cietušas ēkas Jaunielā 26, Bibliotēkas ielā 5, Komjaunatnes ielā 6/8 u.c. *Ingriņiņu ielā*

5. No 1944.gada oktobra. Valsts bibliotēkas attīstību posmā pēc II Pasaules kara noteica jaunie uzdevumi, kurus tai izvirzīja kā republikas galvenajai bibliotēkai.

50.gados VB kļūst par Latvijas PSR Kultūras ministrijas bibliotēku tīkla metodisko centru, tiek veidota ieteicamo bibliogrāfisko līdzekļu sistēma.

Turpinās darbs pie zinātniskās bibliogrāfijas izstrādes.

Sākas darbs Rīgas zinātnisko bibliotēku fondu komplektēšanas koordinācijā, top komplektēšanas kopprofils, ko var uzsāktīt per iedīgi bibliotēku vienotā fonda izveidošanā vēlākajos gados.

VB kļūst par universāla profila republikas depositebibliotēku, kura fondu komplektēšanu koordinē ar RSTB - reģionālo zinātniski tehniskās literatūras depositebibliotēku.

70.gados bibliotēka uzsūcas arī kultūras un mākslas zinātniskās informācijas centra funkcijas, sākas pētījumi bibliotēku zinātnes jomā.

Ipaša vieta Valsts bibliotēkas struktūrā ir Mūzikas nodaļai, kura veic centrālās mūzikas bibliotēkas funkcijas republikā (nodaļu izveidoja 1958.gadā, VB pievienojot Valsts centrālo nošu bibliotēku).

Pēdējos gados sākuši attīstīties arī Valsts bibliotēkas starptautiskie sakari. Noslēgts sadarbības līgums ar PTR Bēciņas vojevodistes publisko bibliotēku, 1989.gadā planots noslēgt līgumus ar VDR, Polijas u.c. bibliotēkām.

Gadu gaitā sakrājušās arī problēmas - līdz hipertrofētām apmēriem bija izaudzis speciāli glabājamās literatūras fonds,

kura pārvērtēšana sākās 1988.gadā un turpinās arī pašlaik, nododot atklātībā daudzus vērtīgus latviešu, krievu un ārzemju izdevumus.

Ipašu vietu mūsu iestādes vēsturē ieņem nestrisinātais telpu jautājums, jo ievērojama fonda daļa lasītājiem nav pieejama vai pieejama tikai vasarā. Pēckara gados šī problēma cilaie daudzkārt, taču atrisināta nav. Mainījušies paredzētie apbūves gabali, izstrādāti vairāki projekti, bet celtniecība līdz šim nav uzsākta.

Katastrofālais VB fondu stāvoklis beidzot piesaistījis arī sabiedrības uzmanību. Tās vispusīgās aktivitātes rezultātā 1988.gada 15.februārī tika pieņemts Latvijas PSR Ministru Padomes lēmums Nr.39 "Par V.Lāča Latvijas PSR Valsts bibliotēku", kurā paredzēts nodrošināt bibliotēkas kompleksa celtniecības uzsākšanu 1991.gadā un tā celtniecības pabeigšanu 1996.gadā, kā arī minēta virkne citu pasākumu bibliotēkas materiālā stāvokļa uzlabošanai.

Cerīga bija 1988.gada nogalē saņemta vēsts, ka Valsts bibliotēkas jaunās ēkas arhitektonisko koncepciju apņēmies izstrādāt pasauleslavis ASV latviešu izcelsmes arhitekts Gunārs Birkerts, pēc kura projektiem uzceltas modernas bibliotēkas. Veiksmes gadījumā tas būtu bezprecedents notikums Padomju Savienībā.

Šie notikumi varētu ievadīt jaunu periodu mūsu iestādes vēsturē un ierādīt tai kā republikas nacionālajai bibliotēkai pienācīgu vietu kultūrpolitikā.

Pašlaik mūsu fondos ir apmēram 5,5 miljoni glabāšanas vienu, bibliotēkā strādā 528 darbinieki, no tiem 378 bibliotekārie.

Mūsu bibliotēkas vēstures izpēte līdz šim ir bijusi vienasīga, tā mēģināta iekļaut jau gatavos utēlinisma un stagnācijas gadu šablonos, tādēļ šodien konstatējami daudzi "baltie plankumi", kurus izgaismot ir tagadējās bibliotekāru pseudzes uzdevums.

А. Кейзарс

ОСНОВНЫЕ ИСТОРИЧЕСКИЕ ЭТАПЫ РАЗВИТИЯ ГОСУДАРСТВЕННОЙ БИБЛИОТЕКИ ЛАТВИЙСКОЙ ССР им. В. ЛАЦИСА

Истоки Латвийской Государственной библиотеки (ЛГБ), а также многих других культурно-просветительных учреждений следует искать в 1919 году — периоде кратковременного существования Латвийской Социалистической Советской республики.

Образование Государственной библиотеки (в 1919 году — Латвийской Центральной библиотеки) определено двумя законодательными актами правительства. Первым документом такого типа стало распоряжение Комиссариата народного просвещения "Instrukcijas par izglītības orgānu izbuvi Sociālistiskajā Padoņju Latvijā" ("Инструкции о структуре органов просвещения в Социалистической Советской Латвии"), поставившее задачу организации Латвийской Центральной библиотеки. Создание ее юридически подкреплено "Декретом о библиотеках", изданным Советским правительством Латвии 3 апреля 1919 года. Заведующим библиотекой и Латвийским архивом, представляющим к то время одну единицу, был назначен известный библиофил и библиограф Я. Мисиньш.

Эту дату с 1945 года принято считать днем основания Латвийской Государственной библиотеки.

Однако за краткий период существования Советской власти (до 22 мая 1919 года) Латвийская Центральная библиотека не успела развернуть серьезную деятельность. Реальное основание и начало деятельности ее относится к лету 1919 года, когда 29 августа Кабинет министров обязал Министерство просвещения организовать Государственную библиотеку. Вплоть до 1940 года эта дата считалась днем основания библиотеки.

В истории ЛГБ можно выделить несколько периодов, связанных с изменениями общественно-политической ситуации в республике.

1. Январь-май 1919 г. да. Образование Латвийской Центральной библиотеки. Был создан фонд, состоящий приблизительно из 100 000 единиц.

2. Август 1919 года — июнь 1940 года. В годы независимой Латвийской республики Латвийская Государственная библиотека находилась на одном уровне развития с библиотеками соседних

стран - Финляндии, Швеции, Германии, Эстонии и др., а по отдельным направлениям работы даже превосходила их.

Особые заслуги в создании национальной библиографии принадлежат выдающимся библиографам А.Гинтерсу, В.Цауне и др. Созданный ими указатель "*Latviešu (Latvijas) zinātne un literatūra*" был на уровне лучших мировых образцов.

Уже в 20-ые годы поднимается вопрос о строительстве нового здания. В 1929 году Общество библиотекарей Латвии предложило Комитету памятника Свободе собранные средства использовать на строительство новой Государственной библиотеки, которая могла бы стать наилучшим памятником Свободе. Предложение, конечно, не было принято, и, несмотря на существование многих замыслов, вопрос о строительстве библиотеки в последующие годы так и не был решен.

В 20-30-ые годы широкое развитие в Государственной библиотеке получили международные контакты - функционировало бюро Международного обмена, наладившее связи с библиотеками более 30 государств, руководящие работники при финансовой поддержке Фонда культуры регулярно направлялись в командировки для ознакомления с работой библиотек зарубежных стран. Представители Государственной библиотеки принимали участие в съездах библиотекарей Латвии, Балтийских государств и международных съездах библиотечных работников.

После переворота 1934 года в деятельности Государственной библиотеки проявились многие отрицательные черты - сократился бюджет библиотеки, подверглись аресту прогрессивные работники В.Рубенис и В.Цауне, однако воздействие всего происходившего на деятельность библиотеки было не настолько существенным, чтобы период с мая 1934 года в истории ее существования был выделен особо.

В 1940 году в фонде насчитывалось свыше 1,6 миллионов единиц, в библиотеке был занят 51 работник.

3. Июль 1940 года - июнь 1941 года. После установления Советской власти и включения Латвии в состав СССР наметились новые противоречия - стремительный рост фондов и передача марксистской литературы из библиотечного архива в открытые фонды, с одной стороны, а с другой стороны - отстранение от должностей мно-

гих руководящих работников, образование новых спецфондов, ликвидация Общества библиотекарей Латвии, большинство участников которого составляли работники Государственной библиотеки.

Для этого периода характерно нежелание считаться с местными библиотечными традициями, механическая унификация и преобразование работы библиотек в соответствии с концепциями, существующими в СССР.

В конце периода в фонде насчитывалось более 1,7 миллионов единиц, в библиотеке трудилось 60 работников.

4. Июль 1941 года - октябрь 1944 года. 3 годы фашистской оккупации с Государственной библиотекой были формально объединены все научные библиотеки Риги (исключение составляет университетская библиотека), таким образом создав Земельную библиотеку (Landesbibliothek). Был образован фонд нежелательной литературы ("Н").

около 10 000 наиболее ценных изданий из фондов Государственной библиотеки были безжалостно разграблены представителями оккупационных властей и вывезены в Германию. В результате военных действий пострадали здания по Яуниела, 26, Библиотекас, 5, Комьяунатнес, 6/8 и др.

5. С октября 1944 года. Развитие Государственной библиотеки в послевоенные годы предопределено теми новыми задачами, которые были поставлены перед ней как главной библиотекой респуб-

В 50-ые годы ГБ становится библиотечным методическим центром сети библиотек Министерства культуры Латвийской ССР, создается система рекомендательных библиографических пособий.

Продолжается работа над научно-вспомогательной библиографией.

Начинается координация комплектования научных библиотек г. Риги, создается общий профиль комплектования, в последующие годы послуживший основой для образования единого библиотечного фонда.

ГБ становится республиканской библиотекой-депозитарием универсального профиля, координирующей комплектование фондов с РНТБ - региональным депозитарием научно-технической литературы.

В 70-ые годы библиотека стала выполнять функции центра научной информации по культуре и искусству, начались исследования

в области библиотековедения.

Особое место в структуре Государственной библиотеки принадлежит отделу музыки, созданному в 1958 году в результате присоединения к ГБ Государственной центральной нотной библиотеки и выполняющему функции центральной музыкальной библиотеки в республике.

В последние годы устанавливаются и международные связи Латвийской Государственной библиотеки. Заключен договор о сотрудничестве с Щецинской воеводской публичной библиотекой в ПНР. В 1989 году намечено заключение договоров с библиотеками ГДР, Польши и др.

Накопились и проблемы. Одной из них было наличие обширного фонда литературы специального хранения, переоценка которой началась в 1988 году и продолжается в настоящее время, возвращая читателям многие ценные латышские, русские и иностранные издания.

Особое место в истории нашего учреждения занимает нерешенный вопрос помещений и поэтому значительная часть фонда недоступна читателям или доступна только в летний сезон. В послевоенные годы были попытки решения этой проблемы, однако они не увенчались успехом. Менялись строительные участки, разработано несколько проектов, но строительство так и не началось.

Катастрофическое состояние фондов ГБ привлекло наконец внимание общественности и в результате ее всесторонней активности было принято постановление Совета Министров Латвийской ССР № 39 от 15 февраля 1988 года "О Государственной библиотеке Латвийской ССР им. В.Лациса", в котором предусмотрено обеспечить начало комплексного строительства библиотеки в 1991 году и завершить его в 1996 году, а также осуществить целый ряд других мероприятий по улучшению ее материального состояния.

В конце 1988 года была получена обнадеживающая весть о том, что архитектурную концепцию нового здания Государственной библиотеки согласился разрабатывать всемирно известный архитектор США, латыш по происхождению, Гунарс Биркертс, проекты которого неоднократно использовались для строительства современных библиотек. Это событие в случае удачного решения стало бы беспрецедентным в Советском Союзе.

Таким образом могла бы появиться новая страница в истории национальной библиотеки нашей республики, которая должна занять достойное место в культурной политике.

В настоящее время в наших фондах насчитывается около 5,5 миллионов единиц, в библиотеке 528 работников (из них 378 библиотечных).

Изучение истории нашей библиотеки до недавнего времени было односторонним, ее пытались заключить в готовые шаблоны времен сталинизма и стагнации, поэтому существует много "белых пятен", высветить которые — прямая обязанность нового поколения библиотекарей.

A. Keizars

THE MAIN PERIODS IN THE HISTORY OF THE V.LACIS STATE LIBRARY OF THE LATVIAN SSR

Like many other cultural and educational establishments the origin of the Latvian State Library dates back to 1919 — the short period of the Latvian Soviet Socialist Republic.

The creation of the State Library (Latvian Central Library in 1919) was fixed by two legislative acts. The first of them was the decree of the Commissariat of People's Education "Instructions on the Structure of Educational Organs in the Soviet Socialist Latvia", which raised the task to organize the Latvian Central Library. Its foundation was legally fixed on April 3, 1919 by the "Decree on Libraries". The famous bibliophile and bibliograph J. Misins was appointed the manager of the Library and the Archives of Latvia. From 1945 this date has been celebrated as the foundation day of the State Library.

However, during the short period of Soviet power (till May 22, 1919) the Latvian Central Library did not achieve any social importance. The real beginning of its activities was the summer of 1919 when on August 29 the Cabinet of Ministers instructed the Ministry of Education to organize the State Libra-

ry. This day was celebrated annually till 1940. The history of the Latvian State Library can be divided into several periods determined by changes in the social and political situation in the republic.

I January-May, 1919. The formation of the Latvian Central Library. The library stock comprised approximately 100 000 units.

II August, 1919 - June, 1940. During the independent Latvian Republic the Latvian State Library was on the same level of development as state libraries of neighbouring countries - Finland, Sweden, Germany, Estonia etc. and in some respects even surpassed them.

Especially remarkable is the creation of national bibliography by outstanding bibliographers A.Šinters, V.Čaune and others. They worked out the index "Latvian Science and Literature" which equaled the best world standards. Deputy director of the Library A.Pavars wrote in 1931: "... according to the estimation of foreign colleagues Latvia with its bibliographic publications has surpassed several countries with more mature culture".

However, as early as the 1920s the question of a new library building became urgent. In 1929 the Latvian Librarian Association suggested to the Committee of the Monument of Liberty to use the collected money for building a new State Library. Thus it would be the best monument to liberty. The suggestion, of course, was rejected. Neither was a new library built afterwards, though there had been several other projects.

In 1920-30s the Latvian State Library had wide international contacts. It had links with libraries of more than 30 countries through the International Library Exchange Bureau. The leading specialists supported financially by the Culture Fund regularly visited foreign libraries. Representatives of the State Library took part in Latvian, Baltic and international librarian congresses.

After the coup in 1934 the work of the State Library acquired several negative peculiarities: the decrease of its budget, arrests of the progressive librarians V.Rubenis and

V. Caune. However it did not affect the work of the Library so profoundly as to single out the period from 1934 to 1940 in the history of the Library.

In 1940 the library stock comprised more than 1,6 million units, the State Library had 51 staff members.

III July, 1940 - June 1941. New contradictions appeared after the establishment of Soviet power and incorporation of Latvia into the Soviet Union. On one hand, there was a rapid increase of library stocks, all marxist literature was transferred from the archives to the open library stocks, but, on the other hand, several of the leading specialists were dismissed, new special library stocks were created, the Latvian Librarian Association was abolished.

This period had such peculiarities as ignorance of local traditions of library work, mechanical unification of libraries and their transformation in accordance with conceptions existing in the U.S.S.R.

At the end of this period the stock of the State Library comprised more than 1,7 million units and the staff consisted of 60 employees.

IV July, 1940 - October, 1944. During the Nazi occupation all the scientific libraries of Riga were formally amalgamated with the State Library (excluding the University Library), thus forming the Landesbibliothek. A stock of non-recommended literature "N" was formed.

Occupation authorities ruthlessly plundered the State Library stocks (approximately 10 000 of the most valuable editions). Buildings in Jauniela 26, Bibliotēkas Street 5, Komjaunatnes Street 6/8 had badly suffered during the war.

V Since October, 1944. The development of the State Library was determined by new tasks to it as the leading library of the republic.

Co-ordinated acquisition of scientific library stocks in Riga began, general structure of acquisition developed, which could be regarded as the initial point in formation of the united library stock.

The State Library became a deposit library of a universal type, co-ordinating acquisition of stocks with regional deposit of scientific and technical literature - the Scientific and Technical Library of the Republic.

In 1950s the State Library became the methodical centre of the library system of the Ministry of Culture and a system of recommending bibliographic indices was formed.

Work at the scientific bibliography was continued.

In 1970s the Library undertook the functions of the scientific information centre of culture and art, studies in library sciences began.

A particular place in the structure of the State Library is occupied by the Music Department, performing functions of the central music library of the republic. The department was formed in 1958 by joining the Central State Music Library to the State Library.

In recent years international contacts of the State Library have shown progress. The Library has signed an agreement of cooperation with the Public Library of Szczecin region. There are plans to sign agreements with several libraries in GDR, Poland and other countries in 1989.

A lot of problems have piled up during the past years. The special library stocks have grown to hypertrophic dimensions. Revaluation of it was started in 1988 and is going on at present returning many valuable editions in Latvian, Russian and in foreign languages to free access.

A particular place in the history of our library is occupied by the unsolved new building problem, therefore part of the stocks is not accessible to readers at all or is accessible only during summer. During the post-war years this problem has been repeatedly discussed, but not yet solved. There have been changes of building sites, several projects have been worked out, still practical work has not yet started.

Catastrophic conditions of the State Library stocks have at last drawn public attention and as a result of immense popular activities on February 15 1988 a resolution N 39 "On the V. J. Laics State Library of the Latvian SSR" was adopted by the

Latvian Council of Ministers. It reads "... to insure the start of the library complex building in 1991 and its completion in 1996". A number of other undertakings for the improvement of the Library's material condition is also mentioned.

Very hopeful were the news received at the end of 1988, that the world famous Latvian architect Gunārs Birkerts from the U.S.A. had agreed to work out the architectonic conception of the new State Library. In case of success it would be an unprecedented event in the U.S.S.R.

These developments could start a new period in the history of our library as the national library of the republic and it could take up a proper place in our culture politics.

At present our library stocks are nearing 5,5 million units, the staff consists of 528 employees.

So far now the history study of our library has been one-sided, it was forced into the ready-made patterns of Stalinism and stagnation period. Thus today a number of "blank spots" have been ascertained, which now should be exposed by the present generation of librarians.

I.Beijere, D.Gasipa, E.Timbra

V.LAČA LATVIJAS PSR VALSTS BIBLIOTĒKAS INFORMATĪVI BIBLIOGRĀFISKĀ DARBĪBA

V.Lača Latvijas PSR Valsts bibliotēkas (VB) lielais un universālais dokumentu fonds ir plašs vispusīgs un pilnvērtīgs informatīvi bibliogrāfiskās darbības pamats. Tās veikšanai fondu nepieciešams atspoguļot ar saņemtu un izmēlošu uzziņu aparātu.

Bibliogrāfisko uzziņu darbu VB veikusi jau pirmskara periodā, bet pēc kara tas kļūst par ļoti nozīmīgu bibliotēkas funkciju. Piesūgt darba apjomam, VB pāriet uz lasītāju diferencētās apkalpošanas sistēmu, dažādu nozaru lasītāvas izveidojot arī bibliogrāfisko uzziņu punktus (1958.g. Letonikas lasītavā un tehniskās literatūras lasītavā; 1959.g. - sabiedriski politiskās literatūras lasītavā). Zinātniskās informācijas darbam paplašinoties un padziļinoties visas tautsaimniecības sistēmas mērogā, kā arī ņemot vērā VB īpašo nozīmi šajā sistēmā, 1967.gadā bibliogrāfisko uzziņu sektoru pārveido par patstāvīgu nodaļu, kuras ietveros nozariskā diferenciācija turpinās. 1971.g. izveido bibliogrāfisko uzziņu sektoru dabaszinātņu, medicīnas un lauksaimniecības literatūras lasītavā; 1972.g. - periodisko izdevumu nodaļā; 1979.g. - mūzikas nodaļā. Šāda struktūra ļauj veidot kvalitatīvu uzziņu aparātu, veicina bibliogrāfu lielāku kompetenci attiecīgajā nozarē.

Uz diferencētā un koordinētā uzziņu aparāta bāzes VB bibliogrāfi veic tradicionālo bibliogrāfisko uzziņu darbu - sniedz mutvārdu un rakstveida bibliogrāfiskās uzziņas, adresālās bibliogrāfiskās uzziņas, konsultācijas, sastāda literatūras sarakstus Valsts bibliotēkas rīkotajām izstādēm, lasa bibliogrāfisko literatūras apskatus, propagandā lasītājiem bibliogrāfiskās zināšanas.

VB ir vienotā republikas uzziņu informācijas fonds (RUIF) dabībnieks un atbild par sabiedriskajām zinātnēm (izmēmot informatiku), par tautsaimniecības nozarēm - lauksaimniecību un mežsaimniecību, tirdzniecību, par fizisko kultūru un sportu (izmēmot fiziskās kultūras un sporta medicīniski bioloģiskos pamatus).

Informatīvo darbu VB veic vairākos virzienos. Ideoloģiskās un pārvaldes darbības informatīvai nodrošināšanai republikā VB no 1980.gada izdod partijas un padomju orgānu darbiniekiem un ideoloģiskajam aktīvam adresētos kārtējos bibliogrāfiskos rādītājus "PSKP ideoloģiskais darbs", "Partijas celtniecība" un "Padomju celtniecība". Latvijas KP CK aparāta darbiniekus apkalpo arī informācijas diferencētās izplatīšanas (IDI) sistēmā.

Uz bibliogrāfisko uzziņu un informācijas nodaļas bāzes jau 1972.g. kā sektoru un kopš 1976.g. kā patstāvīgu nodaļu VB izveido Kultūras un mākslas zinātniskās informācijas nodaļu (KMZIN), kas kļūst par republikas kultūras un mākslas nozaru informācijas centru. 1983.g. izveidots tā informācijas dienestu tīkls (55 dienesti). Ar šiem dienestiem nodaļa veic metodisko darbu. Informatīvo nodrošinājumu centrs veic četros režīmos - IDI, vadošo darbinieku diferencētās informatīvās nodrošināšanas sistēmā (VDDIN), režīmā "jautājums - atbilde" un ar bibliogrāfisko rādītāju palīdzību. IDI režīmā informāciju par jaunumiem literatūrā par kultūru un mākslu ik gadu saņem 500 abonenti. VDDIN režīmā sniedz referatīvo informāciju (gadā 30). VDDIN sērijā regulāri iznāk izdevums "Sterptautiskie festivāli". Iznāk arī kārtējie bibliogrāfiskie rādītāji "Ārzemju literatūra par teātri", "Kultūras pieminekļu aizsardzība, konservācija un restaurācija", kā arī fondā ienākošo "Nepublicēto materiālu sistematiskais rādītājs". Ar 1989. gada janvāri nodaļas darbiniekiem pieejama automatizēta kultūras un mākslas datu banka (2000 nos.), kas veidota no nodaļas darbinieku sagatavotajiem materiāliem. Nākotnes uzdevums - rast iespēju pieslēgties un izmantot datu bankas, kas atrodas centrālajos informācijas institūtos (Sabiedrisko zinātņu ZII, Visssavienības ZTIZPI), Visssavienības grāmatu palātā un citās bibliotēkās (Visssavienības Valsts ārzemju literatūras bibliotēkā, V.I. Leņina PSRS Valsts bibliotēkā).

Darbs zinātniskajā bibliogrāfijā visplašāk VB ir izvērstas Letonikas nodaļā. Šeit tapuši izdevumi "LKP vēstures bibliogrāfija", "Latviešu strēlnieki", "Latvijas PSR arheoloģija". Personālās bibliogrāfijas rādītāji iznākuši 3 sērijās: "Lat-

Latv.
VALSTS BIBLIOTĒKA

90-3 852

viešu revolucionārie darbinieki", "Latviešu revolucionārie rakstnieki", "Padomju Latvijas aktieri - PSRS Tautas skatuves mākslinieki". Izdots rādītājs "Pēteris Stučka". Top ļoti nepieciešams rādītājs "Rīga: Arhitektūras un mākslas pieminekļi".

Lielu darbu VB iegulda latviešu literatūras un literatūrzinātnes bibliogrāfēšanā. Tiek veidots daudzsējumu bibliogrāfiskais rādītājs "Latviešu padomju literatūras zinātne un kritika". Iznākušas 1.sējuma 3 daļas - par 1940.-1945., 1946.-1950., 1951.-1955.gadiem. Drīz tiks izdots jau sagatavotais fundamentālais rādītājs "Krišjānis Barons". Kopā ar citu nodalījumu bibliogrāfijām sastādīts apjomīgs rādītājs "Latviešu pirmopadomju literatūra". Bibliogrāfisko uzzīņu un informācijas nodaļā top personālais rādītājs "Ojārs Vācietis".

Lielu uzmanību VB velta iespiesto kopkatalogu, īpaši reģionālo nacionālās literatūras kopkatalogu, organizēšanā un izdošanā. Iznācis arī kopkatalogs "Padomju periodiskie izdevumi Latvijas bibliotēkās", "Leiksaimecība: Periodisko un turpinājumizdevumu kopkatalogs. 1.sēj. Padomju izdevumi". Top 2.sējums par izdevumiem svešvalodās.

VB darbība retrospektīvās nacionālās bibliogrāfijas, zinātniskās bibliogrāfijas un kopkatalogu izdošanā būtiski paplašina pieeju bagātajiem bibliotēkas informācijas resursiem.

VB ir galvenā republikas bibliotēka un ieņem vadošo vietu republikas bibliotēku darba koordinācijā, arī bibliogrāfiskajā darbā. Republikāniskās bibliotēku padomes ietveros darbojas bibliogrāfiskā darba apskārkomisija, ko vada VB vadošie speciālisti. Tās darbības pamatā ir ikgadējais "Latvijas PSR zinātniskajās bibliotēkās izdoto zinātnisko, informatīvo un rekomendējošo bibliogrāfisko izdevumu kopplāns".

Bibliogrāfiskā darbība, tāpat kā jebkuras bibliotēkārās darbības, koordinācija ir veids, kā vispusīgi apmierināt visu sabiedrības slāņu, pirmām kārtām, zinātnes darbinieku un speciālistu, kultūras un izglītības darbinieku informatīvas vajadzības. Šim darbam mūsdienās nepieciešama augsta profesionālitate un atbilstoša materiāli tehniskā bāze.

И.Бейере, Д.Гасиня, Э.Тимбра

ИНФОРМАЦИОННО-БИБЛИОГРАФИЧЕСКАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ
ГОСУДАРСТВЕННОЙ БИБЛИОТЕКИ ЛАТВИЙСКОЙ ССР
им. В.ЛАЦИСА

Большой и универсальный фонд документов Государственной библиотеки ЛатвССР им. В.Лациса (ГБ) является основой всесторонней и полноценной информационно-библиографической деятельности. Для ее реализации содержание фонда необходимо отразить в разветвленном и исчерпывающем справочно-библиографическом аппарате (СБА).

Справочно-библиографическая и информационная (СБИИ) деятельность ГБ расширялась и совершенствовалась на всем протяжении деятельности библиотеки. Эта работа централизована и сосредоточена главным образом в справочно-библиографическом и информационном отделе, который имеет разветвленную структуру (сектора, пункты), соответствующую структуре обслуживания читателей, т.е. в рамках единого отдела происходит дифференцированно СБИИ обеспечение читателей в отраслевых читальных залах.

Такая структура отдела позволяет создать справочный аппарат на высоком профессиональном уровне, способствует большей компетентности библиографов в соответствующей отрасли.

На базе дифференцированного (и координированного с другими научными библиотеками) СБА библиографы ГБ ведут традиционную справочно-библиографическую работу — выдают устные и письменные библиографические справки, проводят консультации, составляют списки литературы для выставок, организуемых отделом пропаганды литературы и читальными залами, читают библиографические обзоры, проводят мероприятия, повышающие библиографическую грамотность читателей.

ГБ участница единого справочно-информационного фонда Латвийской ССР и ответственна: за общественные науки (кроме информатики), за отрасли народного хозяйства — сельское и лесное хозяйство, рыбное хозяйство, торговлю, за физическую культуру и спорт (кроме медико-биологических основ физкультуры и спорта).

Информационная деятельность ГБ сосредоточена в нескольких

направлениях: информационное обеспечение идеологической деятельности, партийных и советских органов, идеологического актива в республике. С 1960 года ГБ издает для них текущий библиографический указатель "Идеологическая работа КПСС", "Партийное строительство". Работников аппарата ЦК Компартии Латвии обслуживают также в системе избирательного распространения информации (ИРИ). Работники советских органов обеспечиваются текущим информационным указателем "Советское строительство".

В 70-ые годы в ГБ создана и в дальнейшем развивалась информационная система, необходимая для дифференцированного обслуживания руководителей и специалистов культуры и искусства. Действует в этой системе также сеть 55 информационных служб. Информационное обеспечение осуществляется в четырех режимах - ИРИ (ежегодно обеспечиваются 500 абонентов), ДОР (ежегодно подготавливаются около 30 реферативных сообщений), текущие библиографические указатели ("Зарубежная литература о театре", "Охрана консервация и реставрация памятников культуры") и обслуживание в режиме "запрос-ответ".

С начала 1969 года доступен автоматизированный банк данных по культуре и искусству, созданный на основе материалов подготовленных сотрудниками ОНИКИ.

Следует начать разработку подключения к внешним базам данных - центральных органов информации Латвийской ССР и СССР (информационный центр Института экономики АН ЛССР, ИНИОН, ВИНТИ, научно-производственное объединение "Книжная палата"), других библиотек (ГБ СССР им. В.И.Ленина, ВГБИЛ и др.).

ГБ большое внимание уделяет созданию научно-вспомогательных библиографических указателей. Эта функция является одной из ведущих в отделе латтоники. Здесь созданы такие пособия, как "Библиография истории Коммунистической партии Латвии", "Латышские стрелки", "Маркс, Энгельс, Ленин на латышском языке" (совместно с ФБ АН ЛатвССР), "Археология Латвийской ССР". Биобиблиографические указатели выходили в трех сериях: "Латышские революционные деятели", "Латышские революционные писатели", "Актеры Советской Латвии - Народные артисты СССР". Вышел в свет биобиблиографический указатель "Петр Стучка". В работе очень нужный указатель "Рига: Памятники архитектуры и искусства".

Значителен вклад ГБ в библиографирование латышской литературы и литературоведения. Создается многотомный библиографический указатель "Латышское советское литературоведение и критика". Изданы три части первого тома за 1940-1945, 1946-1950, 1951-1955 гг. Вскоре выйдет в свет подготовленный фундаментальный указатель "Кришьянис Баронс". Совместными усилиями с библиографами других отделов составлен обширный библиографический указатель "Латышская досоветская литература". Справочно-библиографический и информационный отдел готовит обширный библиографический указатель "Оярс Вацетис".

Большое значение ГБ придает формированию системы сводных каталогов и указателей, которые способствуют всемерному использованию информационных ресурсов библиотек республики. Это, например, "Библиографические указатели, списки и письменные справки, составленные библиотеками Латвийской ССР" - ежегодное издание. Под тем же названием выходит кумулятивный том один раз в пять лет, печатные сводные каталоги "Советские периодические издания в библиотеках Латвийской ССР" и "Сельское хозяйство: Сводный каталог периодических и продолжающихся изданий. 1955-1980. Том. I. Советские издания"; в работе 2-й том - об изданиях на иностранных языках.

ГБ, являясь главной библиотекой республики, занимает ведущее место в координации работы библиотек по разным направлениям, в том числе и библиографической. Ныне в рамках Республиканского библиотечного Совета действует подкомиссия по библиографической работе, возглавляемая ведущими специалистами ГБ. Основой ее деятельности является ежегодно составляемый "Сводный план научно-вспомогательных, информационных и рекомендательных библиографических изданий научных библиотек ЛССР".

Координация библиографической работы, как и других направлений деятельности библиотек, это сегодня самый реальный и обязательный путь, способный обеспечить информационные потребности всех слоев общества и, в первую очередь, научных работников и специалистов всех отраслей народного хозяйства, культуры, искусства, просвещения.

Общими усилиями должны быть обеспечены научной информацией комплексные целевые программы Советской Латвии, ждут нашего внимания и работники просвещения республики, дальнейшее разви-

тие должны получить все виды информации специалистов и работников сельского хозяйства и т.д.

Задачи большие. Для их успешного претворения требуется высокий профессиональный уровень и современная материальная база.

I.Beijere, D.Gasipa, E.Timbra

INFORMATIVE BIBLIOGRAPHICAL ACTIVITIES OF THE V.LACIS STATE LIBRARY OF THE LATVIAN SSR

The large and universal stock of documents of the V.Lacis State Library (SL) of the Latvian SSR is the basis of versatile and all-embracing informative bibliographical activities. To accomplish this task it is necessary to display the library stock in a detailed and exhaustive reference apparatus.

The State Library (SL) was doing the reference service during the pre-war period but after the war it became a very important part of the library's function. As the scope of work grew the SL introduced the system of differentiated reader's service organizing bibliographical reference units at reading departments of different fields of arts and science (in 1958 in the Letonica (regional studies) department and the Technical literature department; in 1959 - in The Social sciences department). With the extending and deepening of scientific information activities in the whole economic system and considering the special role of the SL in this system the bibliographical reference section becomes a separate department in 1967. In 1971 the bibliographical reference unit is organized at the Department of Science, medicine and agriculture, in 1972 - at the Periodicals department, in 1979 - at the Music department. This kind of structure allows to form the reference apparatus of a higher quality, to further the skills of the bibliographer in the respective field of literature on science and arts.

The SL bibliographers carry out the traditional bibliographical reference work on the basis of differentiated and co-or-

ordinated reference apparatus: offer oral and written bibliographical reference, consultations. They also compile lists of literature for the exhibitions organized by the SL, offer bibliographical reviews of literature, popularize bibliographical knowledge among the readers.

The SL is the member of the joint reference information file of the republic and is responsible for: social sciences (except informatics), branches of economics - agriculture and forestry, commerce, for gymnastics and sports (except sports medicine). The SL carries out reference work in several fields. To meet the requirements of party, Soviet and ideological authorities of the republic the SL issues, since 1980, current bibliographical indexes "Ideological Work of the CPSU", "Activities and Developments of the Party (CPSU)", "Activities and Developments of Soviets and Committees". The Central Committee of the Latvian CP is served also within the system of differentiated distribution of information (DDI).

In 1972 on the basis of the Bibliographic Reference and Information Department the Section of Information on Culture and Arts is organized at the SL. It becomes a separate department in 1976, and at present it is the centre of information on culture and arts of the republic. The information services' network was organized in 1983 (55 services). The department carries out methodical work with these services. The information representation is carried out in 4 systems - the DDI, differentiated information supply for authorities (DISA), the system "question - answer", by help of bibliographical indexes. The information on current literature on culture and art within the system of DDI is given to 500 information receivers yearly, within the system of DISA - 30. The index "International Festivals" appears regularly, also current bibliographical indexes "Foreign Literature and Theatre", "Protection, Conservation and Restauration of Monuments of Culture" and the incoming "Subject Index of Unpublished Materials". Beginning with January, 1989 the department personnel can use the automated culture and arts (2000 titles) data bank compiled of the materials prepared by the personnel. The future task is to find the possibility to connect to and use the data banks of central information insti-

tutes, All-Union Chamber of Books and other libraries (All-Union State Library of Foreign Literature, V.I. Lenin State Library of the USSR).

Considerable work in scientific bibliography is carried out by the Letonica department of the SL: the issues of "Bibliography of the Latvian Communist Party History", "The Latvian Riflemen", "Archeology of the Latvian SSR" have been compiled here. Three series of bibliographical personal indexes have been published: "Latvian Revolutionaries", "Latvian Revolutionary Writers", "Soviet Latvia Actors - People's Artists of the USSR". Soon the personal index "Pēteris Stučka" will be published. The indispensable index "Rīga: Monuments of Architecture and Art" is under production.

The SL is carrying out a considerable work of bibliographic publication of Latvian literature and literary studies. The bibliographical index in many volumes "Latvian Soviet Literary Studies and Criticism" is being compiled. Three (3) parts of Volume I have appeared: on the years 1940.-1945., 1946.-1950., 1951.-1955. The fundamental index "Krišjānis Barons" has been compiled and will be published soon. The Letonica personnel together with the bibliographers of other departments have compiled a wide-scope index "The Latvian Pre-Soviet Literature". The Bibliographic Reference and Information Department is compiling the personal index "Ojārs Vācietis".

The SL pays a considerable attention to organizing and publishing of printed joint catalogues, especially those of regional national literature. Joint catalogues "Soviet Periodicals in the Libraries of Latvia", "Agricultural Periodicals and Serials, Vol.1. Soviet Editions.". Vol.2 on periodicals in foreign languages is being compiled.

The work of the SL in publishing retrospective national bibliography, scientific bibliography and joint catalogues extends the access to the rich resources of information of the library.

The SL is the main and leading library of Latvia in bibliographical work and in co-ordinating the activities of libraries of the republic. Under the guidance of the SL leading

specialists the subcommittee of bibliographical work functions within the framework of Library Council of the republic. The basis of its function is the yearly "Joint Plan of Scientific, Informative and Recommending Bibliographical Publications Issued by the Scientific Libraries of the Latvian SSR".

The co-ordination of bibliographical work as well as any kind of library activities is the way to a many-sided informative service to scientists, culture and education specialists and other members of the society. High professionalism and proper material basis are the main demands to carry out this work.

A.Dektere, G.Dēliņa, V.Grundule

REPUBLIKAS VIENOTĀIS BIBLIOTĒKU FONDS:
TEORIJA UN REALITĀTE

Leid strisinātu samilzušās bibliotēku darba problēmas - novērstu pastāvošo informatīvās nodrošinātības nevienlīdzību, materiāltehniskās bāzes katastrofālo stāvokli, materiālu un darba resursu neracionālu izlietojumu, izvirzīta ideja par vienoto bibliotēku sistēmu (BS). Vienotās BS būtiskākā pazīme ir vienots fonds un vienots bibliogrāfiskais uzziņu aparāts (BUA). Republikas vienotās BS uzdevums ir nodrošināt ar informāciju un dokumentiem visas Latvijas PSR tautsaimniecības, zinātnes un kultūras nozares. Republikas vienotās BS organizācija, vēl gan bez teorētiska pamatojuma, sākās jau 50. gadu beigās ar universālo un speciālo bibliotēku tīklu izveidi un bibliotekāro centru iedibināšanu (V.Lāča Latvijas PSR Valsts bibliotēka - VB), LPSR Zinātņu akadēmijas Fundamentālā bibliotēka, P.Stučkas Latvijas Valsts universitātes Zinātniskā bibliotēka, Republikāniskā zinātniski tehniskā bibliotēka, Republikāniskā zinātniskā medicīnas bibliotēka, Latvijas republikāniskās arodbiedrību padomes bāzes bibliotēka, Rīgas pilsētas Vēstures un kugniecības muzeja bibliotēka u.c.). Taču pašreiz vēl ir arī bibliotēku tīkli (vispārizglītojošo skolu, profesionāli tehnisko skolu, lauksaimniecības, pedagoģisko u.c.), kuriem bibliotekāro centru nav.

Bibliotēku darbā vērojams integrācijas un diferenciācijas procesu sarežģīts apvienojums: bibliotēku tīklos iezīmējas darba un fondu tipoloģiskās īpatnības, veidojas reģionāli nozariskā bibliotekārās apkalpošanas sistēma. Katram bibliotēku tīklam ir noteikta reglamentēta loma, kas bibliotekārējā apkalpošanā izpaužas savstarpējā darba dalīšanā, sakaros, sadarbībā. Tīklu ietvaros attīstās iekšējie sakari, kas atsevišķos - valsts masu, arodbiedrību, zinātniski tehnisko, medicīnas - bibliotēku tīklos kļūst noturīgi, novedot pie centralizēto bibliotēku sistēmu (CBS) izveidošanas. Sāk veidoties arī bibliotēku tīklu savstarpējā un starppresoriskā sadarbība, ta-

ču lielākoties starp augstāka ranga bibliotēkām. Kopš 1966.gada tiek koordinēta zinātnisko bibliotēku fondu kārtējā komplektēšana - pirmais būtiskais solis republikas vienotā bibliotēku fonda izveidē. Bibliotēku darba tālākas attīstības perspektīva ir fondu komplektēšanas un izmantošanas koordinācija gan viena tīkla ietvaros, gan arī starp resoriem, turklāt visos republikas bibliotēku sistēmas līmeņos. 1969.gadā dažādu resoru un tipu bibliotēku darba koordinācijas vadībai izveidota LPSR Valsts plāna komisijas speciālo, zinātnisko un zinātniski tehnisko bibliotēku darba koordinācijas starpresoriskā komisija. Kopš 1986.gada šo darbu veic Republikāniskā bibliotēku padome. 80.gadu pirmajā pusē republikas pakļautības pilstās radītas analogas padomes. Šo padomju darbošanās reāli šobrīd nav jūtama - bibliotēku sadarbība vienota fonda veidošanā notiek formāli.

1970.gadā republikas bibliotēku fondu izmantošanai izveidota vienotā republikāniskā starpresoriskā starpbibliotēku abonentu (SBA) sistēma ar 9 reģionāliem (5 republikāniskiem, 4 zonāliem) centriem.

Kopš 1975.gada pastāv republikāniskā depozitārās glabāšanas sistēma, kuras galvenais mērķis ir bibliotēku atslogošana no darba ar mazizmanto to literatūru, koncentrējot to depozitbibliotēkās - VB un RZTB. VB depozitārija 01.01.89. glabājas 980 tūkst. glabāšanas vienību. Novadpētniecības literatūru depozitāri glabā pilsētu centrālajās zinātniskajās bibliotēkās.

Republikas vienotā bibliotēku fonda veidošanā kā piekoplektēšanas avots lielu palīdzību var sniegt VB rezerves un apmaiņas fonds (700 tūkst. uzskaites vienību), taču to kavē tehniskā nodrošinājuma trūkums. Nepiemērotās telpas, kurās var strādāt tikai vasaras mēnešos, negarantē šī fonda saglabāšanu. Ar republikas bibliotēku kopfonda komplektēšanas, izmantošanas, glabāšanas organizāciju un koordināciju lēni un pakāpeniski sācies ceļš uz republikas bibliotēku vienoto fondu.

Vienotā fonda būtisku atšķirību no kopfonda nosaka vienotais BUA, kam pamatā ir kopkatalogu sistēma, kas nodrošina SBA darba operativitāti un drošību, sekmē fondu komplektēšanas koordināciju un kalpo par bibliogrāfiskā uzziņu darba bāzi. Paū-

laik republikas mēroga kopkatalogus organizē un veido galvenokārt bibliotēku centri. VB izveidots jaunāko ārzemju grāmatu un periodisko izdevumu kopkatalogs, tiek izdots koprādītājs "Pedomju periodika Latvijas PSR bibliotēkās" (1977., 1983.), top retrospektīvie latviešu seniespiedumu, grāmatu par LPSR, lauksaimniecības literatūras u.c. kopkatalogi.

Centrālās nozariskās, pilsētu zinātniskās un rajonu bibliotēkas savukārt organizē reģionālus nozariskus (galvenokārt tehniskās, medicīnas, sabiedriski politiskās literatūras) kopkatalogus. Taču pašreiz republikas kopkatalogu sistēma atrodas attīstības sākumstadijā un ir mazefektīva.

Īpaši svarīga problēma ir republikas bibliotēku kopumā katastrofālā materiāltehniskā bāze, kā arī kadru neprofesionālisms.

1987.gadā Liepājā notika starpresoriska zinātniski praktiska konference "Pilsētas bibliotēku vienotais fonds", kas apkopoja pētījuma "Bibliotēku fondu racionāls izvietojums un attīstības perspektīvas Latvijas PSR republikas pakļautības pilsētās" rezultātus. Pētījumā iegūts priekšstats par dažādu resoru un tipu bibliotēku fondu sagatavotību starpresoriskai sadarbībai, noskaidrotas vienotā fonda veidošanās likumsecarības. Pētījums apstiprinājis, ka reģionālo starpresorisko vienoto sistēmu veidošanās atrodas attīstības sākumstadijā. To izveidošana acīmredzot ir ilgstošs process, kas ne tik daudz atkarīgs no fondu kvalitātes un kvantitātes, cik no bibliotēku materiāltehniskās bāzes, kadru profesionālās sagatavotības, bibliotekāru darba apstākļiem un apmaksas, no BUA mūsdienīga tehniskā nodrošinājuma un zinātniski pamatotas bibliotekārā darba vadības. Nepieciešams novērst teorijas un prakses atstatību, kas radusies, uzkrājoties nerealizētiem uzdevumiem, idejām un nestrisinātām problēmām.

А.Дектере, Г.Делиня, В.Грундуле

ЕДИНЬЙ БИБЛИОТЕЧНЫЙ ФОНД РЕСПУБЛИКИ: ТЕОРИЯ И РЕАЛЬНОСТЬ

В поисках решения острых проблем библиотечной работы по устранению неравенства информационного обеспечения обслуживания, катастрофического состояния материально-технической базы, нерационального расходования средств и трудовых ресурсов выдвинута идея единой библиотечной системы (БС), существенным признаком которой является единый фонд и единый справочно-библиографический аппарат (СБА). Единая БС республики должна обеспечить информацией и документами все отрасли народного хозяйства, науки и культуры ЛатвССР. Организация единой БС республики началась без теоретического обоснования в конце 50-х годов с формированием и упорядочением сетей универсальных и специальных библиотек с их библиотечными центрами (Государственная библиотека Латвийской ССР им. В.Лациса (ГБ), Фундаментальная библиотека Академии наук Латвийской ССР, Научная библиотека Латвийского государственного университета им. П.Стучки, Республиканская научно-техническая библиотека, Республиканская научная медицинская библиотека, Базовая библиотека Латвийского республиканского совета профсоюзов, библиотека музея истории г.Риги и мореходства). Однако в настоящее время существуют сети библиотек (общеобразовательных школ, профессионально-технических училищ, сельскохозяйственные, педагогические и т.д.) не имеющие действующих, реальных центров.

В ходе развития библиотечного дела библиотечные сети республики развивались при сложном объединении дифференциальных и интегральных процессов: определились типологические особенности фондов и работы библиотечных сетей, сложилась регионально-отраслевая система организации библиотечного обслуживания. Образовавшиеся сети исполняли определенную регламентированную роль, которая реализовалась через взаимное деление труда, общение, сотрудничество. Между библиотеками установились внутрисетевые связи, которые в некоторых сетях (государственных массовых, профсоюзных, научно-технических, медицинских библиотек) стано-

вились устойчивыми, образуя централизованные библиотечные системы (ЦБС). Появились также межсетевые, межведомственные связи, но в основном между библиотеками высшего ранга. С 1966 года координируется текущее комплектование научных библиотек, что является первым, существенным шагом по созданию единого фонда республики. Внедрение внутрисетевой, а в дальнейшем и межведомственной координации комплектования и использования библиотечных фондов на всех уровнях библиотечной системы республики — дальнейшая перспектива развития. Для управления координацией деятельности библиотек разных ведомств и типов в 1969 году была создана Межведомственная комиссия Госплана Латвийской ССР по координации деятельности специальных, научных и научно-технических библиотек. С 1986 года этими вопросами занимается Республиканский библиотечный совет. С первой половины 80-х годов в городах республиканского подчинения создавались аналогичные региональные советы. Деятельность этих советов пока мало заметна — реальное взаимодействие библиотек в формировании единого фонда осуществляется недостаточно.

В 1970 году для использования фондов библиотек республики образована единая республиканская межведомственная система межбиблиотечного абонементов (МБА). Система имеет 9 региональных центров — 5 республиканских, 4 зональных.

С 1975 года действует республиканская система депозитарного хранения, основная цель которой освобождение библиотек от работы с малоиспользуемой литературой путем сосредоточения ее в депозитарных библиотеках — в ГБ и РНТБ. В ГБ на 01.01.89 в депозитарном хранении находилось более 980 тыс. единиц хранения. Функции депозитарного хранения краеведческой литературы возложены на центральные городские научные библиотеки.

В формировании единого библиотечного фонда республики важным подспорьем в докомплектовании библиотек мог бы стать обменно-резервный фонд ГБ, насчитывающий 700 тыс. единиц. Работу затрудняет отсутствие технического оснащения. Хранение и сохранность фонда из-за условий несоответствующих требованиям к помещениям библиотек (работа возможна лишь в летние месяцы) не гарантировано, таким образом начат медленный, постепенный, долгосрочный путь организации комплектования, использования и хране-

ния совокупного фонда библиотек республики.

Согласно теории единый фонд отличается от совокупного фонда одним существенным признаком: у единого фонда должен быть единый справочно-библиографический аппарат (СБА). Основа единого СБА – система сводных каталогов, обеспечивающая оперативность и надежность службы МБА, способствующая координации комплектования фондов и являющейся базой справочно-библиографической работы. В настоящее время республиканские сводные каталоги создают и ведут в основном библиотечные центры. В ГБ создан сводный каталог иностранных книг и периодических изданий (с 1956 г.), издается сводный указатель "Советская периодика в библиотеках Латвийской ССР" (1977 г., 1983 г.), ведутся ретроспективные сводные каталоги: латышских старопечатных изданий, книг о Латвийской ССР, сельскохозяйственной литературы и др.

Отраслевые, центральные, городские научные и районные библиотеки в свою очередь организуют региональные сводные каталоги отраслевой (в основном технической, медицинской, общественно-политической) литературы. Однако в настоящее время республиканская система сводных каталогов находится в начальной стадии развития и пока малоэффективна.

Не менее важными проблемами является катастрофическое в целом по республике состояние материально-технической базы библиотек и профессиональная неподготовленность кадров.

В 1987 г. в городе Лиенае проходила межведомственная научно-практическая конференция "Единый библиотечный фонд города", в которой были подытожены результаты исследования "Рациональное размещение и перспективы развития библиотечных фондов в городах республиканского подчинения", в котором выяснилась подготовленность фондов библиотек различных ведомств и типов к межведомственному сотрудничеству, определялись закономерности формирования единого фонда. Исследование доказало, что формирование региональных межведомственных единых систем также находится в начальной стадии. Очевидно, создание межведомственных ЕС – длительный процесс, зависящий не столько от количественного и качественного состояния фондов, сколько от состояния материально-технической базы, профессиональной подготовленности, оплаты труда и трудовых условий библиотекарей, от наличия современного

технического оснащения для СБА, научно обоснованного управления библиотечным делом на всех уровнях. Требуется устранить существующий разрыв между теорией и практикой, который возник из-за накопившихся нереализованных задач, идей и проблем.

A.Dektere, G.Dēliņa, V.Grundule

UNITED LIBRARY STOCK OF THE REPUBLIC:
THEORY AND PRACTICE

The idea of the united library system (LS) was propounded to solve the acute library work problems: inequality in the sphere of informational provision, disastrous condition of the material and technical bases, nonrational expenditure of means and labour resources. The most characteristic feature of LS is a united stock and reference - bibliographic tools (RBT). The principal task of the united LS of the republic is to provide all the branches of national economy, science and culture of the Latvian SSR with information and documents. In the end of the fifties a start towards a united LS was made (however, without any theoretical bases), by forming and regulating the net works of universal and special libraries with their centres (V.Lācis State Library of the Latvian SSR (State Library), Fundamental Library of the Latvian SSR Academy of Sciences, Scientific Library of the P.Štūčka Latvian State University, Republican Scientific Technical Library of the Latvian SSR, Republican Scientific Medical Library of the Latvian SSR, Basic Library of the Latvian Republican Trade-Union Council, Riga History and Navigation Museum Library etc.). However, at present several library networks (of general and professionally technical schools, agricultural, pedagogic etc.) exist without any library centres.

A complex combination of integration and differentiation processes can be observed in library work, e.g., library networks acquire typological work and stock peculiarities, regional branch library service system has been established. Every

library network possesses a regulated part being performed in library service by division of labour, intercourse, collaboration. Intra-network contacts which are becoming very steadfast among public, trade-union, scientific and technical, medical libraries leads to the formation of a united library system (ULS). Intra-network and interdepartmental contacts have started to develop either, but mainly among the libraries of the highest rank. Since 1966 acquisition of scientific libraries has been co-ordinated, which is the first essential step towards the formation of a united library stock of the republic. The further perspective of the library work development lies in intra-network and interdepartmental co-ordination of library stock acquisition and use on all the levels of library system of the republic. In 1969 an interdepartmental committee for scientific and technical library work co-ordination at the State Planning Committee was established. Its task was to co-ordinate the work of libraries belonging to various departments and types. Since 1986 this function has been performed by the Library Council of the Republic. In early eighties analogous councils have been created in towns of republic subordination. However up to now the work of these councils has been hardly evident, because co-operation among libraries to create a united stock has been formal.

In 1970 an interdepartmental interlibrary loan system of the republic was created for the use of the library stocks of the republic. This system includes 9 regional centres (5 republic and 4 zone centres).

In 1975 a deposit custody system was formed in the republic, the main task of which was to release libraries from work with rarely-used literature by concentrating it at deposit libraries (State Library and Republican Scientific Technical Library). On the 1st of January 1989 there were 980 thousand deposit units at the depository of the State Library. Deposit custody of regional literature is entrusted upon central scientific town libraries.

The Exchange and Reserve Department of the State Library with its 700 thousand registration units could be the source

of acquisition in the development of the united library stock of the republic. This work has been hampered by the lack of technical equipment. Inadequate premises (work there is possible only during summer months) cannot guarantee preservation of the stock. With the organization and co-ordination of acquisition, use and storage of the joint library stock of the republic a slow and graduate way towards the united library stock has begun.

An essential difference between united and joint stocks lies in the united reference - bibliographic tools, the bases of which is a union catalogue system insuring operativity and security of interlibrary loan work, promoting co-ordination of library stock acquisition and serving as a bases of the reference - bibliographic work. At present catalogues of republic scale are being formed mainly by library centres. The Latvian State Library has formed a union catalogue of the latest foreign books and periodicals, has issued a union index "Soviet Periodics at the Libraries of the Latvian SSR" and is working on retrospective union catalogues of Latvian books printed before the 18th century, of books about Latvia, agricultural literature etc.

Central branch, scientific and regional libraries in their turn organize regional branch union catalogues (mainly of technical, medical, social and political literature). However at present the catalogue system of the republic is in its initial stage of development and up to now has been ineffective.

The catastrophic condition of material and technical bases and bad professional training of the personell is a problem of particular significance in the republic.

In 1987 an interdepartmental scientifically practical conference on theme "The United Stock of Town Libraries" was held in Liepāja. The conference summarized results of the study "Rational Distribution and Development Perspectives of Library Stocks in Towns of Republic Subordination". This study gave an idea about the preparedness for interdepartmental co-operation of library stocks of different departments and types, ascertained regularities of the united stock formation. The study af-

firmed the fact that the creation of regional interdepartmental united systems is in its initial stage. Evidently, it is a permanent process, depending not so much on quality and quantity of stocks as on material and technical bases of libraries, on professional training, working conditions and wages of personnel, on up-to-date technical equipment of reference - bibliographic tools, on scientifically grounded guidance of library work. It is necessary to avert the gap between theory and practice, having originated from accumulation of nonrealized tasks and ideas and from problems unsolved.

M. Izvestnija

LATVIJAS VALSTS BIBLIOTĒKA UN NACIONĀLĀ BIBLIOGRĀFIJA

Jau 1920. gadā Valsts bibliotēka uzsvēra, ka viens no tās galvenajiem uzdevumiem ir pilnvērtīgas nacionālās bibliogrāfijas izveidošana. Ieguldījums bibliogrāfijas jomā arī šodien vērtējams kā viens no nozīmīgākajiem Valsts bibliotēkas veikumiem tās pastāvēšanas pirmajos divos gadu desmitos.

20. un 30. gados Valsts bibliotēkas bibliogrāfijas un katalogizācijas nodaļa veidoja valsts registrējošo bibliogrāfiju, citiem vārdiem, veica mūsdienu Grāmatu palātas funkcijas - sastādīja rādītājus par Latvijā iznākošajām grāmatām un periodiskajos izdevumos publicētajiem rakstiem, izdeva iespīestās kartītes, sniedza statistiskas ziņas par iespieddarbu produkciju. Uzsāktais darbs kārtējās registrējošās bibliogrāfijas jomā vērtējams kā jauns - modernais posms latviešu bibliogrāfijas vēsturē.

Svarīgākie pasākumi Valsts bibliotēkas pirmskara perioda bibliogrāfiskajā darbībā ir periodikas analītiskā bibliografēšana un jauniznākušo grāmatu registrācija.

Valsts bibliotēka sastādīja periodisko izdevumu rakstu rādītāju "Latviešu zinātne un literatūra" divās sērijās - kārtējā (numuru) un retrospektīvajā (burtu). Darbs aizsākās ar kārtējās periodikas analītisko bibliografēšanu. Laikā no 1921. līdz 1942. gadam iznāca 18 sējumi par 1920.-1936. gada periodiskajos izdevumos iespīestajiem rakstiem, bet materiāli par 1937.-1942. g. palika kartotēkā. Ar 1925. gada sējumu izdevums iegūst nosaukumu "Latvijas zinātne un literatūra", jo tajā uzņem arī citās valodās (vācu, krievu) Latvijas teritorijā iespīestos rakstus. Materiāls izdevumā izkārtots sistematiski, tajā palīdz orientēties virkne palīgrādītāju. "Latviešu (Latvijas) zinātnes un literatūras" sastādītāji un redaktori vairākkārt mainījušies, galvenie nopelni tā sagatavošanā ir bibliogrāfiem A. Činteram (1885-1944) un V. Čaunem (1890-1944).

"Latviešu zinātnes un literatūras" r e t r o s p e k -

Latviešu sēriju sastādījis A. Ģinters patstāvīgi pēc aiziešanas no Valsts bibliotēkas. Tas ir viņa māža darbs, kam nepārvērtējama nozīme latviešu kultūras vēsturē. Pats sastādītājs uzskatījis par vienu no ievērojamākajām personībām latviešu bibliogrāfijas vēsturē.

Ideju registrēt un sistematizēt visus latviešu periodikā iespiestos rakstus A. Ģinters guva ārzemēs, kur pēc 1905. g. revolūcijas dzīvoja emigrācijā. Viņš raksta, ka juties parsteigts par to milzīgo, bet nedzīvo literatisko kapitālu visas zinātnes nozarēs, kas atrodams vecos latviešu laikrakstu gadagrājumos.^x Lai šis kapitāls nezustu, lai literatūras vēsturniekiem u.c. kultūras darbiniekiem nebūtu jāpārskirsta simtiem laikrakstu gadagrājumus, A. Ģinters pats arī realizē leceri par periodikā iespiesto rakstu sistematiska rādītāja izveidi.

A. Ģintera dzīves laikā iznāca 8 "Latviešu zinātnes un literatūras" sējumi par laiku no 1763. līdz 1907. gadam (R., 1926-1940). Ziņas par 1908.-1919. gada periodisko izdevumu rakstiem palika rokrakstā kartotēkas veidā. Materiāla kārtojums un paligrādītāji retrospektīvās sērijas rādītājos pamatos ir tādi paši kā kārtējā sērijā.

Jau ar pirmajiem darbības gadiem Valsts bibliotēka centās sniegt ziņas arī par jauniznākušajām grāmatām. To saraksti tika publicēti periodikā ("Valdības Vēstnesis", "Izglīt. M.-jas Mēnešr.", "Latvju Grām."). Sistemātiski gada robežās iznākušo grāmatu rādītāji tika pievienoti "Latviešu zinātnes un literatūras" kārtējai sērijai (līdz 1926. gada sējumam).

Ar 1927. g. Valsts bibliotēka sāka izdot speciālu grāmatu rādītāju - bibliogrāfijas mēnešrakstu "Valsts bibliotēkas biļetens", kurā pamatojoties uz bibliotēkā saņemto obligāto eksemplāru, registrētas Latvijā izdotās grāmatas visās valodās. Materiāla kārtojums sistematisks, gada beigās doti paligrādītāji. Biļetena periodiskums ir 14-16 burtnīcas gadā, ar 1937. gadu - apmēram divas reizes mēnesī. Fašistiskās okupācijas ga-

^x Latviešu zinātne un literatūra, 1763-1895. - R., 1926. - 7. lpp.

dos izdevumu pārdēvēja par "Zemes bibliotēkas biļetenu". Padēja burtņica (1943, Nr. 7/8) iznāca 1944.gadā.

Valsts bibliotēkas bibliogrāfiskie rādītāji bija pazīstami arī aiz Latvijas robežām. Bibliotēkas direktora vietnieks A.Pavārs atzīmē, ka ārzemju kolēģu vērtējumā Latvija ar saviem bibliogrāfiskajiem izdevumiem pārspējusi vairākas valstis, kurās ir ievērojami vecāka kultūra.^x

Valsts bibliotēkas 20.-30.g. bibliogrāfiskie izdevumi liela pamatu nacionālajai registrējošajai bibliogrāfijai, kura savukārt ir pamats citu bibliogrāfijas veidu attīstībai un daudzu zinātnisku darbu svarīgs priekšnoteikums.

● Pēckara periodā darbs kārtējās nacionālās (valsts) bibliogrāfijas jomā koncentrējās Latvijas PSR Valsts Grāmatu palātā. Lielajām zinātniskajām bibliotēkām savukārt izvirzījās uzdevums pilnveidot retrospektīvo nacionālo bibliogrāfiju. LPSR ZA Fundamentālās bibliotēkas uzmanības lokā nonāk grāmatu un periodikas bibliogrāfēšana. Valsts bibliotēkas darbība tradicionāli paliek saistīta ar periodikā iespiesto rakstu bibliogrāfiju.

Valsts bibliotēkā glabājas rādītāja "Latviešu (Latvijas) zinātne un literatūra" neizdotās daļas manuskripts (1908-1919, 1937-1942). Zinātnieki un speciālisti arvien vairāk izmantoja t.s.. "Ģintera kartotēku". Plānās kartītes ātri nolietojās, kartotēkas stāvoklis radīja bažas. Lai saglabātu unikālo bibliogrāfisko rādītāju, LPSR Kultūras ministrija 1958.g. izdeva pavēli par "Latviešu zinātnes un literatūras" nepublicētās daļas rediģēšanu un izdošanu. Pie šī darba no 1958. līdz 1976.g. strādāja galvenā bibliogrāfe M.Apīne (1920-1984). Vīpa izveidoja Instrukciju par "Latviešu zinātnes un literatūras" nepublicētās daļas sagatavošanu iespiešanai, kurā formulēts arī darba galvenais uzdevums - nevis pārstrādāt A.Ģintera manuskriptu, bet gan to papildināt un novērst trūkumus. M.Apīne sagatavoja 5 "Latviešu zinātnes un literatūras" sējumus par 1908.-1913.gadu. (R., 1964-1977).

x Pavārs A. Pirmais bibliotēku un bibliogrāfijas pasaules kongress Itālijā 1929.g. // Izglīt. M-jas Mēnešr. - 1929. - Nr. 12. - 518.-524.lpp.; Pavārs A. Bibliotekāru savienību starptautiskās apvienības Stokholmas konference // Izglīt. M-jas Mēnešr. - 1931. - Nr.2. - 197.-198.lpp.

1989.g. iznācis "Latviešu zinātnes un literatūras" sējums par 1914.gadu. To sagatavojuši M.Apīnes vadzinātā darba turpinātāji. Pašlaik tiek strādāts pie 1915. un 1916.g. manuskriptu kārtošanas. Darbs uz priekšu rit lēnāk, nekā to prasa sabiedrības intereses un cieņa pret šo ievērojamo kultūras pieminekli. Kavē neapmierinošā materiāltehniskā bāze, kvalificētu kadru sagatavošanas problēma.

Izstrūkumi nacionālajā bibliogrāfijā traucē pilnvērtīgu attīstīties citām bibliogrāfiskā darba formām: retrospektīvu, īpaši letonikas tematikas, zinātnisku rādītāju sastādīšanai, lasītāju bibliogrāfiskai apkalpošanai utt. Neizdotie "Latviešu zinātnes un literatūras" sējumi sargina arī fondu saglabāšanas problēmu - nepārtraukti šķirstīta, iet bojā unikāla nacionālā periodika. Īpaši šis jautājums saasinās šodien, kad atklātajos fondos nonākusi 20.-30.g. prese.

Mazas tautas īpatnība ir savas zinātniskās domas plaša atspoguļošana periodikā. Šīs vērtības mēs nedrīkstam pazaudēt. Tāpēc rādītāja "Latviešu (Latvijas) zinātne un literatūra" manuskripta pēc iespējas ātrākai izdošanas jākārt par vienu no galvenajiem virzieniem Latvijas Valsts bibliotēkas turpmākajā darbā. A.Čintēra vārdiem runājot, "... ja šis darbs būs veikts, tad mēs būsim izdarījuši to, par ko mums paaudžu paaudzēs pateiksies."^x

M.Известная

ЛАТВИЙСКАЯ ГОСУДАРСТВЕННАЯ БИБЛИОТЕКА И НАЦИОНАЛЬНАЯ БИБЛИОГРАФИЯ

Уже в 1920 году Государственная библиотека (ГБ) подумала, что одной из ее главных задач является создание полноценной национальной библиографии. Вклад в области библиографии и сегодня оценивается как один из наиболее значимых в деятельности Государственной библиотеки в первые два десятилетия ее существования.

x Latvijas Sargs. - 1919. - 7.sept.

В 20-ые и 30-ые годы отдел библиографии и каталогизации ГБ создавал государственную регистрационную библиографию, иными словами, выполнял функции современной Книжной палаты – составлял указатели о выходящих в Латвии книгах и статьях, опубликованных в периодических изданиях, издавал печатные карточки, давал статистические сведения о печатной продукции. Начатая работа в области текущей регистрационной библиографии может быть оценена как новый – современный этап в истории латышской библиографии.

К важнейшим мероприятиям Государственной библиотеки в области библиографии в предвоенный период относятся аналитическое библиографирование периодики и регистрация вновь изданных книг.

В ГБ составляли указатель "Латышская наука и литература", включающий статьи из периодических изданий, в двух сериях – текущей и ретроспективной. Работа началась с аналитического библиографирования т е к у щ е й периодики. С 1921 по 1942 г. вышли 18 томов о статьях, опубликованных в периодических изданиях за 1920–1936 гг., а материалы за 1937–1942 гг. остались в картотеке. С 1925 года издание получает название "Латвийская наука и литература", т.к. в нем учитываются также статьи, опубликованные на территории Латвии на других языках (немецком, русском). Материал в издании расположен систематически, ориентироваться в нем помогают ряд вспомогательных указателей. Составители и редакторы "Латышской (Латвийской) науки и литературы" неоднократно менялись, главные заслуги в подготовке издания принадлежат А.Гинтерсу (1885–1944) и В.Цауне (1890–1944).

Р е т р о с п е к т и в н у ю серию "Латышской науки и литературы" составлял А.Гинтерс самостоятельно после ухода из Государственной библиотеки. Это труд его жизни, имеющий непероценное значение в истории латышской культуры. Сам составитель является одной из наиболее видных личностей в истории латышской библиографии.

Идея регистрировать и систематизировать все статьи, опубликованные в латышской периодике, появилась у А.Гинтерса за границей, где после революции 1905 г. он жил в эмиграции. Он пишет, что был удивлен тем огромным, но неживым литературным

капиталом по всем отраслям знания, находящимся в подшивках старых латышских газет. Чтобы этот материал не пропал, чтобы историкам литературы и другим деятелям культуры не пришлось листать сотни подшивок газет, А.Гинтерс сам реализует свой замысел о создании систематического указателя статей из периодики.

При жизни А.Гинтерса вышли в свет 8 томов "Латышской науки и литературы" за период с 1763 г. по 1907 г. (Рига, 1926-1940). Сведения о статьях из периодики за 1908-1919 гг. остались в рукописи в виде картотеки. Расположение материала и вспомогательные указатели в ретроспективной серии в основном такие же как в в текущей серии.

Уже с первых лет существования ГБ даются сведения и о вновь выходящих книгах. Их списки публиковались в периодических изданиях ("Valdības Vēstnesis", "Izglītības Mājas Mēnešr.", "Latvju Grām."). Систематические указатели книг, вышедшие в пределах года присоединялись к текущей серии "Латышской науки и литературы" (до тома за 1926 год).

С 1927 года в ГБ начинает издаваться ежемесячный журнал книжной библиографии "Valsts bibliotēkas biļetens", в котором на основе поступающего в библиотеку обязательного экземпляра регистрированы выходящие в Латвии книги на всех языках. Материал расположен систематически, в конце года даны вспомогательные указатели. Периодичность бюллетеня 14-16 тетрадей в год, с 1937 года - примерно два раза в месяц. В годы фашистской оккупации издание было переименовано "Zemes bibliotēkas biļetens". Последняя тетрадь (1943, № 7/8) вышла в 1944 году.

Библиографические указатели ГБ были известны и за пределами Латвии. Заместитель директора А.Паварс писал, что в оценке зарубежных коллег Латвия своими библиографическими изданиями превзошла многие страны со значительно более древней культурой.

Библиографические издания ГБ 20-30-х гг. создали основу национальной регистрационной библиографии, которая в свою очередь стала базой для развития других видов библиографии и предпосылкой для многих научных работ.

В послевоенный период работа в области национальной (государственной) библиографии сосредоточилась в Государственной книжной палате Латвийской ССР. Перед крупными научными библио-

теками, в свою очередь, была выдвинута задача совершенствования ретроспективной национальной библиографии. В центре внимания Фундаментальной библиотеки Академии наук Латвийской ССР находится библиографирование книг и периодических изданий. Деятельность Государственной библиотеки по-прежнему традиционно связана с библиографией статей из периодики.

В ГБ хранился манускрипт неизданной части указателя "Латышская (Латвийская) наука и литература" (1908-1919, 1937-1942). Ученые и специалисты все больше использовали т. наз. "Картотеку Гинтерса". Тонкие карточки быстро изнашивались, и состояние картотеки вызывало тревогу. Чтобы сохранить уникальный библиографический указатель, Министерство культуры Латвийской ССР в 1958 г. издало приказ о редактировании и издании неопубликованной части "Латышской науки и литературы". Этой работой с 1958 г. по 1976 год занималась главный библиограф ГБ М.Апине (1920-1984). Она составила инструкцию о подготовке к изданию неопубликованной части "Латышской науки и литературы", в которой сформулирована и главная задача издания - не переработать манускрипт А.Гинтерса, а дополнить его и устранить недостатки. М.Апине подготовила 5 томов этого издания за 1908-1913 гг. (Рига, 1964-1977).

В 1989 г. вышел том "Латышской науки и литературы" за 1914 год. Его подготовили продолжатели работы М.Апине, воспитанники ее. В настоящее время обрабатываются манускрипты за 1915 и 1916 гг. Работа подвигается медленнее, чем того требуют интересы общества и уважение к столь значительному памятнику культуры. Сказывается неудовлетворительная материально-техническая база, недостаток в квалифицированных кадрах.

Пробелы в национальной библиографии мешают полноценному развитию других форм библиографической работы: составлению ретроспективных научно-вспомогательных указателей, особенно тематики латвоники, библиографическому обслуживанию читателей и т.д. Неизданные тома "Латышской науки и литературы" обостряют также проблемы сохранности фондов - гибнет уникальная национальная периодика, которую постоянно перелистывают. Этот вопрос особенно обостряется сегодня, когда в открытые фонды поступила печать 20-30-х гг.

Особенностью малого народа является широкое отражение своей научной мысли на страницах периодических изданий. Эти ценности мы не имеем права потерять. Поэтому по возможности быстрое издание манускрипта указателя "Латышская наука и литература" должно стать одним из главных направлений в последующей работе Латвийской государственной библиотеки.

M. Izvestniya

LATVIAN STATE LIBRARY AND THE NATIONAL BIBLIOGRAPHY

Already in 1920 the State Library's representatives stressed that one its basic tasks is to form an all-embracing national bibliography. Today this contribution is estimated as one of the most significant achievements in the first two decades of the library's existence.

In the 1920-ies and 1930-ies the Department of bibliography and catalogization of the State Library formed the state registrational bibliography, in other words did the functions of the present Chamber of Books - compiled bibliographical indexes about the books published in Latvia, about the articles printed in periodicals, published set cards, offered statistical information about the printed matter. The work that had been started in the field of current registering bibliography is qualified as a new - contemporary - stage in the history of Latvian bibliography.

The most important undertakings in the pre-war bibliographical activities were analytical bibliography of periodicals and registering of newly published books.

The State Library compiled the bibliographical index on the articles in periodicals "Latvian Science and Literature" in 2 parts - current (numeral) and retrospective (letter). The work started up with the analytical bibliographication of current periodicals. From 1921 to 1942 there were issued 18 volumes on the articles published in periodicals of 1920-1936, but the material of 1937-1942 remained in the file form.

Since 1925 these volumes are titled "Science and Literature of Latvia" as they include the information on articles printed in periodicals of Latvia also in other languages (German, Russian). The content of the publication is arranged systematically, with a number of supplementary indexes. The compilers and editors of the "Latvian Science and Literature (of Latvia)" have changed several times but the chief merit in its preparation belongs to the bibliographers A.Ginters (1885-1944) and V.Caune (1890-1944).

After leaving the State Library A.Ginters compiled the retrospective part of the "Latvian Science and Literature (of Latvia)" all by himself. This is his lifetime work and it cannot be underestimated in the history of Latvian culture. The compiler himself is considered to be one of the most prominent personalities in the history of Latvian bibliography.

The idea to register and systematize all the articles published in Latvian periodicals A.Ginters obtained abroad where he lived in exile after the revolution of 1905. He wrote that he was surprised at the immense richness of the literary treasure in all fields of science and arts printed in old Latvian periodicals lying dead and unused. A.Ginters made up the subject index on articles printed in periodicals so that this treasure might not vanish for future generations, that library historians and scientists, researchers in the field of culture need not turn over hundreds of sets of periodicals.

During A.Ginter's lifetime 8 volumes of "Latvian Science and Literature" on the period from 1763 to 1907 (Riga, 1926-1940) were published. Information on articles in periodicals during the period of 1908-1919 remained in manuscript in file form. The arrangement of the material and the supplementary indexes in the retrospective series of the bibliographical index basically are the same as in the current series.

From the very beginning of functioning the State Library tried to furnish information about newly published books. Their lists were printed in periodicals ("Valdības Vēstnesis", "Izglītības Ministrijas Mēnešraksts", "Latvju Gramata"). Subject book indexes of the current year were added to

to the annual series of the "Latvian Science and Literature" (up to 1926).

Beginning 1927 the State Library started up a special monthly "Valsts bibliotēkas biļetens" (Bulletin of the State Library) registering, on the basis of the received deposit copy, all the books in all languages issued in Latvia. The arrangement of material was systematic, with supplementary indexes. 14-16 issues of the Bulletin were published yearly but since 1937 - about 2 issues monthly. During the years of fascist occupation it was renamed for "Zemes bibliotēkas biļetens" (Bulletin of the Country's Library). The last issue (No. 7/8, 1943) was published in 1944.

The bibliographical indexes of the State Library were known also outside Latvia. The deputy manager of the library A. Pavars pointed out that, according to the foreign colleagues' estimation, Latvia with its bibliographical indexes had surpassed many countries with considerably older culture.

The bibliographical publications of the State Library in the 1920-ies and 1930-ies laid the foundation of national registering bibliography which, in its turn, was the basis for the development of other types of bibliography and was an important precondition for future scientific research.

During the post-war period the work in the field of current national (state) bibliography was carried out by the Chamber of Books of the Latvian SSR. The big scientific libraries, in their turn, had the task to improve the retrospective national bibliography. In the centre of attention of the Fundamental Library of the Latvian Academy of Sciences was the bibliographication of books and periodicals. The State Library's work traditionally remained connected with the bibliography of articles published in periodicals.

The manuscript of the unpublished parts of "Latviešu (Latvian) zinātne un literatūra" (Latvian Science and Literature (of Latvia)) (1908-1919, 1937-1942) is kept in the State Library. More and more frequently scientists and specialists made use of the so-called "Ginter's card file". The thin cards soon started to wear out, and the condition of the file was endange-

red. To preserve the unique bibliographical index the Ministry of Culture of the Latvian SSR in 1958 issued an order for the editing and printing of the yet unpublished part of the "Latvian Science and Literature". From 1958 to 1976 the work was carried out by chief bibliographer M.Apine (1920-1984). She worked out the Instruction for preparation and printing of the unpublished part of the "Latvian Science and Literature" where the main principle of the forthcoming work was formulated - not to remake the manuscript of A.Ginters but to supplement it and to avoid shortcomings. M.Apine prepared 5 volumes of "Latvian Science and Literature" for the period of 1908-1913 (Rīga, 1964-1977).

In 1989 the volume of "Latvian Science and Literature" for 1914 has been published. It was prepared by the followers of M.Apine's work. At present they work on the manuscripts of 1915 and 1916. This process is slower than it should be regarding the interests of the society and due respect to this remarkable monument of culture. The problems of material basis of cultural work and training of qualified personnel are the main reasons.

The gaps in national bibliography hinder an all-embracing development of other ~~forms~~ of bibliographical work: compiling of retrospective scientific bibliographical indexes (especially on the theme of Letonica), the bibliographical service of readers, etc. The problem of preserving the stock of periodicals is very actual because of the yet unpublished volumes of the "Latvian Science and Literature" - incessant leafing dilapidates the unique national periodicals.

The peculiarity of a small nation is the wide reflection of the developments of ideas in arts and sciences in periodicals. We must not lose these values. Therefore urgent publishing of the bibliographical index "Latvian Science and Literature (of Latvia)" should become one of the main tasks of future activities of the State Library. According to A.Ginters: "... if this is accomplished then we shall have done the work for which future generation will be thankful to us".

I. Rudene

AKTUĀLI METODISKĀ DARBA JAUTĀJUMI

Savu sistēmā bibliotēku metodisko vadību republikā realizē V. Jāča LPSR Valsts bibliotēka (VB), Latvijas republikāniskās arodbiedrību padomes bāzes bibliotēka, Republikāniskā zinātniski tehniskā bibliotēka, Republikāniskā zinātniskā medicīnas bibliotēka, LPSR ZA Fundamentālā bibliotēka, LLA Fundamentālā bibliotēka, LVU Zinātniskā bibliotēka, Politiskās izglītības noma bibliotēka, Baltijas dzelzceļa CZT bibliotēka, Tautas izglītības ministrija.

Zonālie bibliotēku metodiskie centri ir republikas pakļautības pilsētu zinātniskās bibliotēkas Daugavpili, Jelgavā, Liepājā un Ventspilī, kā arī Rīgas, Balvu, Valmieras RCB un Rīgas pils. M. Gorkija Centrālā bibliotēka.

Republikas pakļautības pilsētās kā nozaru metodiskie centri izveidojušās RZTB nodaļas un RZMB reģionālās filiāles.

Rajonu mērogā metodiskie centri pieaugušo bibliotēkām ir RCB, bet bibliotēkām, kas apkalpo bērnus - RBB.

Visvājākais posms metodiskās vadības sistēmā ir rajona pakļautības pilsētu un pilsētciematu bibliotēkas, kas veic metodiskā centra funkcijas savā zonā.

V. Jāča LPSR Valsts bibliotēkas kā galvenā metodiskā centra uzdevums ir sniegt metodisko nodrošinājumu svarīgākajos bibliotekārā darba jautājumos: lasītāju bibliotekārā, informatīvā un bibliogrāfiskajā apkalpošanā, fondu izveidē un izmantošanā, pirmrindas pieredzes noskaidrošanā, popularizēšanā un ieviešanā, bibliotekāru kvalifikācijas celšanā, organizatoriski metodiskā darba pilnveidošanā.

VB izdod metodiskus materiālus: a) par vispārīgiem bibliotēku zinātnes un bibliogrāfijas jautājumiem (piemēram, sērija "Palīgs bibliotekāram", "Metodiskais darbs", "Centralizētās bibliotēku sistēmas darba tehnikas minimums"); b) metodiskus materiālus bibliotēku darbinieku kvalifikācijas celšanai ("Metodiski norādījumi kultūras darbinieku semināriem ... mācību gadā"); c) materiālus literatūras propagandai un lasītāju apkalpošanai ("Svarīgākie notikumi, jubilejas un atceres

dienas", "Grāmatu - jaunatnei", "Grāmatu - bērniem" u.c.). Literatūras propagandu veicina arī ieteicošo bibliogrāfisko līdzekļu sistēma, kuru nepārtraukti pilnveido.

Zinātniskās metodikas un bibliogrāfijas nodaļa veic lokālus pētījumus, izstrādā nolikumus un tehnoloģiskas instrukcijas, noskaidro, popularizē un ievieš pirmrindas pieredzi, sniedz grupālas un individuālas konsultācijas.

Metodiķu galvenais uzdevums ir veicināt un pilnveidot CBS darba efektivitāti, iemācīties pašiem un iemācīt citus pilnvērtīgi strādāt mūsdienu demokratizācijas apstākļos, daudz pilnīgāk un operatīvāk apmierināt lasītāju pieprasījumus pēc literatūras un informācijas, padziļināt viņu individuālo apkalpošanu, t.i., pārvērst bibliotēkas seju pret lasītāju; atbrīvot bibliotekāru no pārlieku plašās visāda veida audzināšanas misijas, atstājot tikai tos vispārīgākos un lasīšanas kultūras veidošanas pienākumus, ar kuriem nenodarbojas citas iestādes.

Šī uzdevuma veikšanai nepieciešama rīcības koordinācija ar citu sistēmu bibliotēkām un informācijas iestādēm, darba konkretizēšana un tā kompleks risinājums.

CBS galvenie darba virzieni ir:

- panākt literatūras propagandas lielāku iedarbību;
- sistemātiski pētīt un apmierināt lasītāju vēlmes;
- palielināt grāmatas lomu brīvā laika aizpildīšanā;
- paplašināt bibliotēkas pakalpojumu sfēru;
- racionālāk veidot fondus un intensīvāk tos izmantot;
- modernizēt bibliotēku materiāli tehnisko bāzi.

Metodiķu darba panākumi ir tieši atkarīgi no bibliotekārā, no viņa attieksmes pret savu profesiju. Pirmkārt, nepieciešams panākt, lai bibliotēkas nestrādātu gadījuma cilvēki, bet tikai tie, kam bibliotekāra darbs ir aicinājums. Viņiem jābūt profesionāli labi sagatavotiem, jāstrādā radoši un jāieņem aktīva dzīves pozīcija.

Lai to panāktu, nepieciešama rūpīga kadru atlase; pieņemot darbā, izmantojamas amata instrukcijas, nosakāms pārbaudes laiks; plašāk ieviešama darbā audzināšana, ar darbā audzinātāja palīdzību veicināma nepārtraukta pašizglitotības un kvalifikācijas celšana.

Jaunos CBS kadrus profesijā ievada galvenokārt metodiķi. Kādam jābūt metodiķim un kādas ir viņa funkcijas? Metodiķa pienākumos ietilpst pedagogiskā, vadības, tehnoloģiskā, informatīvā, pētniecības un organizatoriskā funkcijas. Tā kā šīs funkcijas ir savstarpēji cieši saistītas, metodiķiem jāapgūst visas. Ir stāķirības to lietošana. Piemēram, CBS metodiķu darba pamatā ir cieša saskarsme ar bibliotekāriem un iespēja uz vietas novērtēt viņu darbu, ievērojot vietējos apstākļus. Augstākstāvošu centru metodiķu uzdevums ir novērtēt noskaidrotās pirmrindas pieredzes nozīmīgumu un īstenot tās ieviešanu republikas bibliotēkās.

Republikā līdz šim nav nokārtots metodiķu kadru sagatavošana - tādas specializācijas nav ne Rīgas kultūrizglītības darbinieku tehnikumā, ne LVU, tāpēc ne vienmēr metodiķim ir vairāk zināšanu kā bibliotekāram.

Kā bibliotēku zinātnes, tā vispārizglītojošajos un kultūras jautājumos līdztekus nepārtrauktai pašizglībai nepieciešama regulāra visu rangu metodiķu saskarsme. Reizi divos gados notiek metodiķu starpresoru sanāksmes, kuras ir ļoti iecienītas. Taču tas ir nepietiekami. Regulāru saskarsmi varētu veicināt Bibliotekāru biedrības metodiķu sekcija.

Valsts masu (tautas) bibliotēku, arodbiedrību, medicīnas, tehnisko (arī dzelzceļa) bibliotēku sistēmas ir izveidojušas savas pirmrindas pieredzes skolas (PPS). To darbības formas un tematika ir dažādas. Katra sistēma ir izvēlējusies PPS dažādu jaunievedumu aprobācijai (arodbiedrību bibliotēkas pēta un ievieš pirmrindas pieredzi par darbu ar brigādes abonentiem, Rīgas PCBS aprobē ģimenes lasīšanas klubu darbu un bibliotēku vietu kultūras un sporta kompleksā, Valsts RCBS Palsmanes ciema bibliotēkā - lauksaimniecības speciālistu apkalpošanas variantus). Dzemžel jaunumu ieviešana citu resoru bibliotēkās vēl ir mazaktīva un nav kļuvusi par metodiskā darba vadošo jomu. Ir jāpilnveido šāda sistēma: CBS metodiķi ispēta pieredzi, augstākstāvošo centru metodiķi nosaka pieredzes nozīmību un ievieš to republikas bibliotēku darbā. Šajā jomā masīdardbīgs vēl ir VB izdevums "Ekspresinformācija".

Īsti labi nesokas pirmrindas pieredzes noskaidrošana un

izplatīšana, pirmrindas pieredzes jomā jāiezīmē tālākas attīstības perspektīvas, paredzot:

- noteikt atsevišķu PPS izveides mērķtiecību;
- aktivizēt PPS izmantošanu darbinieku apmācībā;
- izmantot PPS kā eksperimentālas bāzes sagatavoto metodisko norādījumu, rekomendāciju efektivitātes pārbaudei un derīguma noteikšanai.

Valsts masu bibliotēku metodiskā darbība visos līmeņos nekad nav noslēgusies tikai savā sistēmā. Tomēr šobrīd nepieciešama vēl ciešāka sadarbība ar citu resoru metodiskajiem centriem un regulārā metodiskās palīdzības sniegšana bibliotēkām, kurām nav savu metodisko centru.

Metodisko darbu Latvijas PSR koordinē Republikāniskās bibliotēku padomes starpresoru metodiskā apakškomisija. Tā apspriež aktuālus bibliotēku darba jautājumus, risina tos un lievieš praksē, piemēram, PPS darba organizācijas un informācijas sniegšanas kārtību, pirmrindas pieredzes propagandu u.c.

Starpresoru sadarbības aktivizēšanai republikas pakļautības pilsētās jau vairākus gadus notiek visu sistēmu bibliotēku darba frontālās pārbaudes. Tās veicina starpresoru bibliotēku sakaru nostiprināšanos, pilsētu starpresoru padomju darba aktivizāciju un reģionālo bibliotekārā darba jautājumu risināšanu.

Starpresoru metodiskais darbs attīstīsies arī turpmāk, tā īpašu nozīmi nosaka vienotā bibliotēku tīkla veidošanās.

Metodiskā darba turpmākajā virzībā no paveiktā jāpatur viss labais un noderīgais, jāatmet novecojušie stereotipi un bibliotekārā darba jautājumi tālāk jārisina atbilstoši demokrātiskajam pārmaiņām valstī.

И.Рудене

АКТУАЛЬНЫЕ ВОПРОСЫ МЕТОДИЧЕСКОЙ РАБОТЫ

На республиканском уровне методическое руководство своими библиотечными сетями осуществляет ГВ ЛатвССР им. В.Лациса, Базовая библиотека ЛРСРС, РНТБ, РНМБ, ФБ АН ЛатвССР, ФБ Латвий-

ской сельскохозяйственной академии, НБ ЛГУ им. П.Стучки, библиотека Дома политического просвещения, ЦНТБ Прибалтийской железной дороги, Министерство народного образования ЛатвССР.

Функции зональных методических центров выполняют городские центральные научные библиотеки Вентспилса, Даугавпилса, Елгавы и Лиепай, а также Рижская, Валмиерская, Балвская центральные районные библиотеки (ЦРБ) и Рижская центральная городская библиотека им. М.Горького.

В городах республиканского подчинения отраслевыми методическими центрами являются филиалы РНМБ и региональные отделы РНТБ. Методическими центрами в районах являются ЦРБ и районные детские библиотеки, осуществляющие также методическое руководство сельскими библиотеками в обслуживании детей.

Самым слабым звеном в системе методического руководства являются библиотеки городов районного подчинения, которые пока слабо выполняют функции методических центров в своей зоне.

Работа главного методического центра - ГВ ЛатвССР им. В.Лависа направлена на методическое обеспечение: библиотечного обслуживания; информационно-библиографического обслуживания читателей; формирования и использования книжных фондов; выявления и внедрения передового опыта; повышения квалификации работников ЦБС; совершенствования организационно-методического руководства.

По всем упомянутым направлениям разрабатываются методические материалы: а) по общим библиотечно-библиографическим вопросам (серия "В помощь библиотечному", "Методическая работа" и др.), б) методические материалы для повышения квалификации работников ("Методические указания к семинарам работников культуры"), в) материалы в помощь пропаганде литературы и обслуживанию читателей ("Важнейшие события ...", "Книгу - детям", "Книгу - молодежи" и др.). Пропаганде литературы содействует созданная система рекомендательных библиографических пособий, которая постоянно совершенствуется.

Научно-методическим и библиографическим отделом проводятся локальные исследования, разрабатываются положения и технологическая документация, выявляется и внедряется передовой опыт, проводятся групповые и индивидуальные консультации.

Перед методистами всех уровней стоит главная задача — сделать работу ЦБС эффективной, научиться самим и научить других работать в условиях демократизации нашей жизни, поднять на качественно новый уровень деятельность ЦБС, более полно и оперативно удовлетворять потребности читателей в книге и информации, коренным образом улучшить индивидуальное обслуживание читателей, иными словами повернуть всю библиотечную деятельность лицом к читателю. Необходимо снять с библиотеки непосильную для нее воспитательную миссию, оставляя на ее долю только просветительную функцию и ту, которой не занимаются другие просветительные учреждения — воспитание культуры чтения как молодого поколения так и взрослых.

Выполнению этой задачи должна способствовать координация работы между библиотеками всех систем и ведомств и между информационными центрами, конкретизация взаимодействия.

Внутри ЦБС основными направлениями являются:

- усиление действенности пропаганды литературы;
- систематическое изучение и удовлетворение потребностей читателей;
- усиление роли книги в организации досуга;
- расширение сферы библиотечных услуг;
- рациональное формирование фондов и интенсификация использования имеющихся;
- модернизация материально-технической базы библиотек.

Успех работы методистов во многом зависит от библиотекаря, от отношения библиотекаря к своей профессии. В первую очередь необходимо избавиться от притока случайных работников, от тех, кто приходит работать в библиотеки не по призванию. Естественно, библиотекарь должен быть хорошо подготовлен к такой работе, должен работать творчески и активно, с высоким профессионализмом.

Здесь необходимо предпринять особые меры: тщательный подбор кадров, использование должностных инструкций, прием на работу с испытательным сроком, более широкое внедрение наставничества, достижение непрерывного самообразования, повышение квалификации.

Работой с кадрами на первоначальной стадии должен заниматься методист. Что такое методист? Какие его функции? Функции методи-

ческого руководства: педагогическая, управленческая, технологическая, информационная, исследовательская, организационная. Так как все функции тесно взаимосвязаны и переплетены, методисты должны овладеть всеми вышеупомянутыми. Есть различия в осуществлении функций между методистами высшего звена и методистами ЦБС. Общение с библиотекарями, оценка их работы тут же на месте, учет местных условий — основа для методистов ЦБС, методисты же вышестоящих центров определяют значимость этого опыта и осуществляют внедрение его в библиотеках республики.

До сих пор в республике практически не решен вопрос подготовки кадров для методической работы, так как ни в техникуме культпросветработников, ни в ЛПУ нет соответствующей специализации. Не всегда на практике методист хотя бы на шаг опережает библиотекаря.

Наряду со всесторонним непрерывным самообразованием как по общекультурным, так и профессиональным вопросам, необходимо регулярное общение между методистами всех рангов. В республике проводятся межведомственные совещания методистов раз в два года, этого оказывается мало. Регулярному общению способствовала бы секция при Обществе библиотекарей.

Школы передового опыта (ШПО) существуют в системах государственных массовых, профсоюзных, медицинских, технических, дорожных библиотек. Формы и тематика их различны. Каждая система выбрала ШПО для апробации разных новшеств (профсоюзные библиотеки изучают и внедряют передовой опыт по бригадному абонементу, Рижская ЦБС — клуб семейного чтения, место библиотеки в культурно-спортивном комплексе, Падеманская сельская библиотека № 2 Валкской РЦБС — обслуживание специалистов сельского хозяйства). Но внедрение этого опыта в библиотеках других систем не заняло достойного места в методической работе. Система — методисты ЦБС изучают опыт библиотек, а методисты вышестоящих центров определяют значимость этого опыта и внедряют его в республике — еще в значительной мере не задействована. Малоэффективным фактором по внедрению передового опыта пока является и издание ГВ "Экспресс-информация".

Недостаточно активно действует в республике созданная система выявления и распространения передового опыта. Надо наметить дальнейшие перспективы этой работы:

- определить целесообразность создания отдельных школ;
- активизировать планомерное использование ШПО как базы обучения;
- использовать ШПО как экспериментальные базы для проверки эффективности и действенностиготавливаемых методических рекомендаций, указаний.

Деятельность методических центров государственных массовых библиотек сверху донизу никогда не замыкалась только на своей сети. Сегодня необходимо тесное взаимодействие с библиотеками других систем и постоянная методическая помощь библиотекам, не имеющим своих методических центров.

Координация работы методических центров Латвийской ССР проводится в рамках Республиканского библиотечного Совета. Здесь активно действует подкомиссия по научно-методической работе, которая обсуждает актуальные вопросы библиотечной работы своей компетенции, например, организация работы библиотек - школ передового опыта, пропаганда передового опыта.

Для активизации межведомственной деятельности на городском и районном уровнях в течение ряда лет проводятся фронтальные проверки библиотек всех ведомств в городах республиканского подчинения. Они способствуют дальнейшему укреплению межведомственных связей, активизации работы городских межведомственных библиотечных советов и решению региональных библиотечных вопросов.

Межведомственная методическая деятельность будет развиваться ее важное значение обусловлено интересами создания и дальнейшего функционирования единой библиотечной системы.

Итак, сбросив стереотипы, используя все полезное и прогрессивное, мы должны продолжать движение вперед, решать новые задачи соответственно духу и требованиям нашего времени.

I. Rudene

URGENT PROBLEMS OF METHODOICAL WORK

The different library systems of our republic work under the guidance of their methodical centres: V. Lācis State Library of the Latvian SSR, Basic Library of the Latvian Republican

Trade-Union Council, Republican Scientific Technical Library of the Latvian SSR, Republican Scientific Medical Library of the Latvian SSR, Fundamental Library of the Latvian SSR Academy of Sciences, Fundamental Library of the Latvian Academy of Agriculture, Scientific Library of the Latvian State University, Library of the House of Political Education, Central Scientific Technical Library of the Baltic Railway and Ministry of Public Education.

The scientific libraries in the cities Daugavpils, Jelgava, Liepāja and Ventspils, as well as M.Gorky Central City Library of Riga and the central libraries of Balvi, Riga and Valmiera districts function as zonal methodical centres.

The regional departments of the Republican Scientific Technical Library and the branches of the Republican Scientific Medical Library function as special methodical centres in towns of republican subordination.

The central libraries for adults and those for children act as methodical centres on a district scale.

The weakest group in the system of methodical guidance is formed by the town and village libraries of district subordination functioning as zonal methodical centres.

The leading methodical centre in the republic is the Scientific Methods and Bibliography Department of the V.Lācis State Library of the Latvian SSR. Its main task is to provide all libraries of the republic with methodical aids. They concern all the main spheres of library activities: readers' advisory, information and library services, book stock formation and usage, popularization and introduction of advanced experience, improvement of librarians' qualification and of organizational methodical work.

The State Library issues methodical materials: a) on general questions of library science and bibliography (for example, the serials "Librarian's Help", "Methodical Work", "The Minimum of Library Work Technology for Centralized Systems"); b) methodical materials for improvement of librarians' qualification ("Methodical Instructions for Seminars of Cultural Workers"); c) materials for popularization of literature and perfection of

personal service ("The Most important Events, Anniversaries and Remembrances", "The Book - to Youth", "The Book - to Children" e.o.). Popularization of literature is also promoted by a system of recommendatory bibliographies being continuously improved.

The Scientific Method and Bibliography Department carries out local investigations, works out different statutes, technological instructions, finds out, popularizes and puts into practice advanced experience, consults individuals and groups of librarians.

The main task of methodists of all ranks is increasing the effectiveness of library work, more effective satisfaction of readers' information needs and improvement of personal service.

Another task of importance is to release the librarian from the burden of superextensive educational work. The library must function only as a general educational centre developing adults' and children's reading habits, no other establishment dealing with this sphere.

To fulfil these tasks there must be some co-ordination of activities between different library systems and information establishments.

The main trends of activities of the centralized library systems are as follows:

- increase of the effectiveness of popularization of literature,
- systematic investigation and satisfaction of readers' needs,
- increase of the role of reading in people's leisure time,
- widening the sphere of library services,
- more rational formation and effective usage of library stocks,
- modernization of libraries material and technical basis.

Success of the methodist's work depends just on the librarian's personality and his attitude to his official duties. Library work requires highly qualified, creative and active people, fully devoted to their profession.

To provide this, a system of thorough selection of library staff must be introduced. There must be made use of official

instructions and probations by taking on a new worker. Trade masters, too, can do much in promotion of their disciples' regular self-educations and improvement of their professional skill.

The methodist is most often the person to install the new workers, therefore he must act as a teacher, a leader, an informant, an investigator and an organizer. Though the demands depend upon the level of methodical work. For example, the methodist of a centralized library system being in close contact with the librarians of a concrete region must be able to judge about their work according to the local conditions. Methodists of higher levels must be able to appreciate advanced experience and to further its introduction in other libraries of the republic.

Up to now there is no official system of training library methodists in our republic - neither the Technical School for Cultural Workers, nor the Latvian State University has a special course on the subject. The library methodist being a self-taught specialist, his knowledge cannot always exceed that of the librarian.

Alongside with regular self-education in the spheres of library science, culture and general education there must be systematic contact between methodists of all ranks.

Every second year interdepartmental meetings of library methodists take place, still it is too seldom. New possibilities will open when the Latvian Association of Librarians with a Section of Methodists is founded.

The systems of state public, trade union, medical and technical libraries have established their schools of advanced experience. The subjects and forms of their activities are different, still each system has chosen some of their schools of advanced experience for approbation of various innovations.

Nevertheless, introduction of innovations in library practice of other systems is still inactive. It has not become a leading sphere of methodical work. Discovering of advanced experience by methodists of the centralized library systems, appreciation of it in order to put into practice of other libraries of the republic by methodists of higher centres must be

come a stable system. Still ineffective is "Express-Information" issued by the State Library, perhaps, because of its little volume.

There is little success also in discovery and popularization of advanced experience. Some prospects for further development of this sphere must be marked. They are as follows:

- to determine usefulness of organization of schools of advanced experience;
- to activate the work of schools of advanced experience in training of library staff;
- to make use of schools of advanced experience as experimental basis for approbation of methodical instructions and recommendations.

On all levels the methodical activities of different systems have never been shut off each other. Today co-operation between methodical centres of different systems must get still more active. Libraries, having no methodical centres of their own, must receive regular methodical aid from the V.Lacis State Library of the Latvian SSR.

In our republic the methodical work of libraries is coordinated by the Joint Methodical Commission of the Republican Library Council. The Commission deals with urgent problems of library work, solves them and puts into practice.

The activate co-operation of different library systems in towns of republican subordination there are organized direct check-ups of work of all the libraries. They strengthen interdepartmental ties of libraries, improve activities of joint commissions of the towns and promote solution of regional problems of library work.

Interdepartmental methodical work is going to its further development which is defined by the formation of a unitary library network. It is important to make use of the best experience, to give up old cliches and to solve problems of library work according to the democratic changes in our country.

A.Vilks

GRĀMATNIECĪBAS VĒSTURES IZPETE LATVIJAS PSR; STAVOKĻIS UN PERSPEKTĪVAS

60.gados sākas jauns posms latviešu grāmatniecības vēstures izpētē. Nepietnams un konkrētus uzdevumus izvirzīja Latvijas gramatzinātnieku jaunā paaudze. 1968.gadā pie Latvijas PSR Zinātņu akadēmijas Fundamentālās bibliotēkas izveidojās starptiesiskā grāmatniecības vēstures komisija. Sākotnēji tika apspriesta A.Apīņa un K.Karuļa radoši izstrādātā latviešu grāmatniecības vēstures periodizācija un citi principiāli jautājumi. Valrāk nekā divdesmit gadus komisija regulāri sanāk uz informatīvajām sēdēm. 1975.gadā komisija mēģināja organizēt latviešu grāmatas 450.gadadienas svinības, taču toreiz tas neizdevās. Pateicoties komisijas iniciatīvai, republikā un ārpus tās izskatēja Latvijas grāmatniecības 400 gadu jubilejas svinības 1988.gadā. 1985.gadā par godu Misisa bibliotēkas simtgadei pēc grāmatniecības vēstures komisijas iniciatīvas nāca klajā zinātnisku rakstu krājums "Grāmatas un grāmatnieki". Visos šajos pasākumos aktīvi piedalījās Valsts bibliotēkas darbinieki A.Apīnis, I.Klekere, S.Šiško u.c.

Viens no centrālajiem jautājumiem bija avotbāzes izveide. Jau 19.gs. un 20.gs. pirmajā pusē tapa nozīmīgi bibliogrāfiski izdevumi. Uz to bāzes Latvijā turpinās darbs nacionālās bibliogrāfijas līdzekļu sagatavošanā un grāmatniecības vēstures avotbāzes izstrādē. 1971.gadā Valsts bibliotēkā aizsākta viens no nozīmīgākajiem darbiem šajā jomā - latviešu seniespiedumu kopkataloga sastādīšana S.Šiško vadībā. S.Šiško un A.Apīnis sagatavojuši V.Lačē Latvijas PSR Valsts bibliotēkas inkunābulu katalogu (R., 1980). Uz Valsts bibliotēkas seniespiedumu bāzes veidojas dažādas grāmatnieciskas kartotēkas. Reto grāmatu un rokrakstu nodaļa mērķtiecīgi komplektējusi tādas rokrakstu fondus, kuros ietilpst svarīgi grāmatniecības vēstures avoti, nepublicēti pētījumi, to sagataves, arhīvu un literatūras izraksti. Sevišķi vērtīgs ir A.Apīņa nodotais izrakstu arhīvs.

60.-80.gadu posmā nozīmīgākie darbi, kuri būtiski ietek-

mējuši grāmatzinātnisko domu Latvijā, ir A. Apīņa pētījumi. Pateicoties viņa darbam, latviešu grāmatniecības vēsturnieku veikums augstu novērtēts visā Padomju Savienībā. Par veselu posmu latviešu grāmatniecības vēstures apguvā kļuvusi 1977.gadā izdotā A. Apīņa monogrāfija "Latviešu grāmatniecības vēsture". Nopietns ieguldījums rokraksta grāmatniecības, literatūras un kultūras vēstures izpētē ir viņa grāmatas "Kikula Jēkabs. Dziesmas" (R., 1982) un "Neprasot atļauju" (R., 1987). Savukārt raksti sērijveida izdevumā "Bibliotēku zinātnes aspekti" par grāmatu izplatīšanos latviešu sabiedrībā no pirmsākumiem līdz 1855.gadam ir ievērojams sasniegums lasīšanas vēstures izpētē. Latviešu grāmatniecības vēstures literatūru būtiski papildinājuši arī daudzi viņa raksti par dažādiem citiem jautājumiem.

Šajā laikposmā pie dažādām problēmām strādājuši J. Jenšs, K. Karulis, I. Klekere, L. Labrence, M. Lācis, L. Limane, J. Paeglis, E. Peile, S. Šiško, V. Villerušs, O. Zanders u.c. Izpētīta papīra ražošana Latvijā, nozīmīgāko izdevniecību un tipogrāfiju darbība, grāmatu māksla līdz 1917.gadam, atsevišķu izdevumu grupas, izstrādāts dažādu reģionu (Jelgavas, Latgales) grāmatniecības kompleksa apskats, sagatavoti vairāki faksimila tipa izdevumi. Ar latviešu grāmatniecības vēsturi līdz šim nodarbojušies neprofesionāli. Ne Zinātņu akadēmijā, ne Latvijas Valsts universitātē nav grāmatzinātnes centra. Šis funkcijas vēstures posmam līdz 1917.gadam veic Valsts bibliotēkas Reto grāmatu un rokrakstu zinātniskā nodaļa (VBR), otrs kolektīvs, kurā sistemātiski pēta grāmatniecību, ir LPSR ZA Fundamentālās bibliotēkas Rokrakstu un reto grāmatu nodaļa (VBR). 1978.gadā VBR izveidots Grāmatniecības vēstures sektors, kura uzdevums veidot avotbāzi, organizēt zinātniski pētniecisko darbu nodaļā un koordinēt latviešu grāmatniecības izpēti līdz 1917.gadam republikā.

1964.gadā Valsts bibliotēka sāka laist klajā "Rakstus", vēlāk "Bibliotēku zinātnes aspektus", kuros regulāri publicēti raksti par grāmatniecības vēsturi. Sākot ar 1980.gadu, iezīmējusies tendence sagatavot tematiskus rakstu krājumus, kuros ietilpst VBR darbības profilam atbilstošas publikācijas.

1987.gadā iznakušajā krājumā "Grāmata latviešu sabiedrībā. 1856-1870" pirmo reizi vesels autoru kolektīvs aplakoja ne tikai vienu tematu, bet arī vienu laikposmu. 1988.gadā izdevniecībā "Avots" nodots jauns krājums "Dailīliteratūra latviešu grāmatniecībā".

1985.gadā VB noorganizēja pirmo Baltijas grāmatzinātnieku konferenci "Grāmatniecība Igaunijā, Latvijā un Lietuvā 19.gadsimtā". 1988.gadā zinātniski praktisko konferenci par godu Latvijas grāmatniecības četrsimtgadei organizēja LPSR ZA un ZA Fundamentālā bibliotēka. Konferences sagatavošana piedalījās arī VB. Latvijas grāmatzinātnieki, tai skaitā VBR darbinieki, regulāri piedalās grāmatzinātnieku konferencēs Maskavā, Leningradā, Viļņā u.c.

Grāmatniecības speciālistu nelielais skaits republikā liek intensīvi nodarboties arī ar grāmatniecības zināšanu popularizēšanu. Ilgus gadus LVU bibliotēku zinātnes un bibliografijas specialitātes studentiem lekcijas lasījis A.Apinis, VB speciālisti tās lasa arī Kultūras darbinieku kvalifikācijas celšanas institūtā. Latvijas grāmatzinātnieki regulāri uzstājas visdažādākajās auditorijās visā republikā. Vairākkārt organizētas Tautas universitātes, pēdējā - Makslas darbinieku namā. Viens no nozīmīgākajiem grāmatniecisko zināšanu propagandas līdzekļiem ir pastāvīgā ekspozīcija "Latviešu grāmatniecības vēsture" VBR. To ik gadus apmeklē 1300 cilvēku. Zināšanu popularizāciju veic īslaicīgās izstādes no VBR un FBR fondiem. Pēdējos gados ir bijušas nelielas izstādes arī ārpus Rīgas. Liela izstāde sakarā ar Latvijas grāmatniecības 400 gadiem - "Senās grāmetas Rīgā" - bija organizēta Rīgas vēstures un kugniecības muzejā. Daudz laika speciālisti veltījuši popularizātnisku publikāciju gatavošanai presē, uzstājoties radio raidījumos un televīzijā.

Tuvākajā nākotnē ar esošajiem spēkiem iespējams saglabāt aizsaktos darbības virzienus. Nepieciešama intensīva svotu apguve gan PSRS, gan ārzemēs. Lai veiktu tādas ieceres kā historio-grāfijas, nozaru vārdnīcas, enciklopēdijas un daudzsējumu kolektīvā darba "Latvijas grāmatniecības vēsture" izstrāde, vajadzīgi gan jauni kadri, gan pētniecības struktūrvienības. Lai arī bibliotēkās strādājošajiem grāmatniecības pētniekiem

ir lielas priekšrocības - tiešs kontakts ar "izpētes objektu", tomēr, lai ražīgāk un sistemātiskāk varētu veikt grāmatniecības vstures izpēti, nepieciešama lielāka laika rezerve nekā līdz šim.

А.Вилкс

ИЗУЧЕНИЕ ИСТОРИИ КНИЖНОГО ДЕЛА В ЛАТВИЙСКОЙ ССР: СОСТОЯНИЕ И ПЕРСПЕКТИВЫ

60-ые годы характеризуются новым отношением к изучению истории латышской книги. Серьезные и конкретные задачи были определены молодым поколением книговедов Латвии. В 1968 году при Фундаментальной библиотеке АН Латвийской ССР создана межведомственная комиссия по истории книжного дела. Обсуждению прежде всего была подвергнута периодизация истории латышской книги, творчески разработанная А.Апинисом и К.Карулисом, а также другие принципиальные вопросы. На протяжении более двадцати лет комиссия регулярно собирается на информационные заседания. К 1975 году относится попытка комиссии организовать празднество по случаю 450-летия латышской книги. Попытка эта тогда не удалась. Благодаря стараниям комиссии празднование юбилея, проводимое в 1988 году в честь 400-летия книгопечатания Латвии, приобрело широкий резонанс в республике, а также за ее пределами. В 1985 году по случаю 100-летия библиотеки Мисиня по инициативе междоуведомственной комиссии по истории книжного дела был издан сборник научных статей "Grāmatas un grāmatnieki" ("Книги и книжники"). Во всех этих мероприятиях активнейшее участие принимали работники Государственной библиотеки А.Апинис, И.Клекере, С.Шишко и др.

Одной из важнейших проблем стало создание источниковедческой базы. Уже в 19 веке и в первой половине 20 века вышли в свет значительные библиографические указатели. На их базе в Латвии продолжается работа по составлению национальных библиографических пособий и созданию источниковедческой базы по истории книжного дела. В 1971 году под руководством С.Шишко в Государственной библиотеке (ГБ) положено начало одной из значительнейших работ в этом направлении - составлению сводного

каталога латышских старопечатных изданий. С.Шинко и А.Апинис подготовили каталог инкунабулов Государственной библиотеки Латвийской ССР им. В.Лациса (Рига, 1980). На базе старопечатных изданий Государственной библиотеки создаются различные книговедческие картотеки.

В научном отделе редких книг и рукописей целеустремленно и постоянно комплектуются рукописные фонды, содержащие важные источники по истории книги, неопубликованные материалы исследований, архивные и литературные росписи. Особую ценность представляет переданный А.Апинисом архив росписей.

Труды А.Апиниса способствовали всестороннему признанию во всесоюзном масштабе вклада историков книжного дела Латвии. Выдающимся явлением в области исследования истории латышской книги является изданная в 1977 году монография А.Апиниса "*Latviešu grāmatniecības vēsture*" ("Латышская книга. От истоков до конца XIX века"). Весомым вкладом в исследование рукописного книжного дела, истории литературы и культуры являются его книги "*Kikula Jākabs. Dziesmas*" ("Екабс из Кикулиса. Песни") (Рига, 1982) и "*Neprasot atļauju*" ("Без разрешения. Латышская рукописная литература XVIII и XIX веков" (Рига, 1987). В свою очередь, его статьи о распространении книг в латышском обществе с момента их возникновения до 1855 года, опубликованные в серийном издании "Аспекты библиотековедения", являются значительным достижением в исследовании истории чтения. Литература по истории латышской книги существенно пополнилась за счет многочисленных статей А.Апиниса, посвященных самым различным вопросам.

В 60-80 гг. многочисленные проблемы освещены такими авторами как Я.Еншс, К.Карулис, Л.Лабренце, И.Клекере, М.Лацис, Л.Лимане, Я.Паэглис, Е.Пейле, С.Шинко, В.Виллерушс, О.Зандерс и др. Изучалось производство бумаги в Латвии, деятельность наиболее значительных издательств и типографий, искусство книги до 1917 года, разные группы печатных произведений, представлялся комплексный обзор книжного дела различных регионов (Елгавы, Латгалии), подготовлено несколько изданий типа факсимиле. До настоящего времени изучением истории латышской книги занимались непрофессионалы. Как в Академии наук, так и в Латвийском государственном университете отсутствует центр книговедения.

Научный отдел редких книг и рукописей Государственной библиотеки изучает историю латышской книги вплоть до 1917 года. Последующий период изучает отдел рукописей и редких книг Фундаментальной библиотеки АН Латвийской ССР. В 1978 году при отделе редких книг и рукописей ГБ создан сектор истории книги, основным назначением которого является создание источниковедческой базы, организация и координация научно-исследовательской работы в области истории латышской книги в республике до 1917 года.

В 1964 году Государственная библиотека стала выпускать "Труды", затем - "Аспекты библиотековедения", постоянно печатавшие статьи по истории книги. С 1980 года ведется подготовка тематических сборников научных статей по книговедческой тематике. Авторский коллектив сборника статей "Книга в латышском обществе. 1856-1870", изданного в 1987 году, впервые был занят не только разработкой одной темы, но и анализом единого периода. В 1988 году в издательство "Авотс" был передан новый сборник "Художественная литература в истории латышской книги".

В 1985 году по инициативе ГБ проводилась первая научная конференция книговедов прибалтийских республик "Книжное дело в Эстонии, Латвии и Литве в XIX веке". Научно-практическая конференция, посвященная 400-летию латышской книги, была организована в 1988 году АН Латвийской ССР и Фундаментальной библиотекой АН. В подготовке конференции принимала участие и ГБ. Книговеды Латвии являются постоянными участниками конференций книговедов в Москве, Ленинграде, Вильнюсе и др.

Специалисты книжного дела республики активно занимаются популяризацией знаний о книге. На протяжении многих лет лекции для будущих библиотекарей в ЛГУ читал А.Апинис, специалисты ГБ читают их на курсах в Институте повышения квалификации работников культуры. Книговеды Латвии выступают перед самыми различными аудиториями. Неоднократно организуются народные университеты, - последний - при Доме работников искусств Латвийской ССР. Одним из значительнейших средств пропаганды знаний о книге является постоянная экспозиция ГБ "История латышской книги", с которой ежегодно знакомятся около 1300 человек. Своего рода популяризацией собраний рукописных и печатных памятников культуры являются кратковременные выставки из фондов научных библиотек (ГБ, ФБ). В

последние годы небольшие выставки организованы также за пределами столицы республики. Большая выставка "Старинные книги в Риге", приуроченная к 400-летию латышской книги, проводилась в Музее истории города Риги и мореходства. Специалисты уделяют также должное внимание подготовке научно-популярных публикаций в прессе, выступлению по радио и телевидению.

Имеющиеся силы впредь будут направлены на сохранение и развитие намеченного направления деятельности. Существует необходимость в интенсивном освоении источников как в СССР, так и за границей. Для создания историографии, отраслевого словаря и энциклопедии, многотомного коллективного сочинения "История латвийской книги", необходимы молодые кадры и исследовательские структурные подразделения. Несмотря на существующее преимущество для работающих в библиотеках исследователей книги, заключающееся в прямом контакте с "объектом изучения", для продуктивного и систематического исследования истории книги необходим гораздо больший резерв времени по сравнению с имеющимся.

A.Vilks

RESEARCH OF THE HISTORY OF BIBLIOLOGY IN THE LATVIAN SSR: SITUATION AND PROSPECTS

In the 1960-ies a new period in the research of the history of the Latvian bibliology began. The new generation of the Latvian bibliologists suggested essential and concrete tasks. In 1968 the Interdepartmental Commission of the History of Bibliology at the Fundamental Library of the Latvian SSR Academy of Sciences was organized. At first the periodization of the history of the Latvian bibliology creatively worked out by A.Apinis and K.Karulis and other fundamental questions were discussed. For more than twenty years the Commission is regularly holding informative meetings. In 1975 the Commission tried to organize the celebration of the 450th anniversary of the Latvian book but failed. In 1988 due to the initiative of the Commission the celebration of 400 years of the Latvian book

printing was a success in and outside the republic. In 1985 in honour of the centenary of the J. Misiņš Library the collection of scientific articles "Books and Bibliophiles" was published; it was sponsored by the Interdepartmental Commission of the History of Bibliology. A. Apinis, I. Klekere, S. Šiško and other bibliographers from the State Library of the Latvian SSR participated actively in these undertakings.

The organization of the sources basis was one of the central questions. Already in the 19th century and in the first half of the 20th century significant bibliographical editions appeared. On their basis the preparatory work of the means of national bibliography and the working-out of the sources in the history of bibliology is going on in Latvia. In 1971 the State Library began one of the most significant works in this direction - the compilation of the joint catalogue of Latvian ancient publications under the guidance of S. Šiško. At the same time S. Šiško and A. Apinis prepared the catalogue of incunabula of the V. Lācis State Library of the Latvian SSR (Riga, 1980). On the basis of the ancient publications of the State Library different bibliographical card files are compiled. The Department of Rare Books and Manuscripts has purposefully collected such stocks of manuscripts which include significant sources of the history of bibliology, unpublished research materials, their drafts, extracts from archives and literature. The archives of the extracts delivered by A. Apinis are of a particular value.

In the period of the 1960-ies - 1980-ies the researches by A. Apinis are the most significant works which have vitally influenced the development of bibliology in Latvia. Due to his work the success achieved by the historians of the Latvian bibliology is highly appreciated in the USSR. The monograph by A. Apinis "History of the Latvian Bibliology" published in 1977 is of considerable importance in research on the history of the Latvian bibliology. His books "Kikula Jēkabs. Songs" (Riga, 1982) and "Without Permission" (Riga, 1987) are likewise a significant contribution to the investigation of the history of manuscript bibliology, literature and culture. The articles by

A.Apinis in the serial "Aspects of Librarianship" about the circulation of books among the Latvians from the beginnings to 1855 are a remarkable achievement in the investigation on the history of reading. Numerous articles by A.Apinis on different themes have vitally enriched the literature on the history of the Latvian bibliography.

In this period J.Jenšs, K.Karulis, I.Klekere, L.Labrence, M.Lācis, L.Limane, J.Paeglis, E.Peile, S.Šiško, V.Villerašs, O.Zanders and others have worked on different problems. The production of paper in Latvia, the activity of the most significant publishing houses and printing - offices, the art of books till 1917, groups of separate editions have been investigated, a complex survey of the bibliography of different regions (Jelgava, Latgale) has been worked out, several editions of a facsimile type have been prepared. Up to now the history of the Latvian bibliography has been investigated by laymen. The centre of bibliography is neither at the Academy of Sciences nor at the Latvian State University. Functions for the period of history till 1917 are realized by the Scientific Department of the Rare Books and Manuscripts of the State Library (the SLR); the other institution where bibliography is being investigated systematically is the Manuscripts and Rare Books Department of the Fundamental Library of the Latvian SSR Academy of Sciences (the FLR). In 1978 the Section of the History of Bibliology was organized at the SLR with the task to form the source basis, to organize scientific research in the department and to co-ordinate, within the republic, the investigation of the Latvian bibliography till 1917.

In 1964 the State Library began to publish "Proceedings", later "Aspects of Librarianship" which regularly included articles on the history of bibliography. From 1980 the tendency to prepare thematical proceedings which include publications corresponding to the profile of the SLR's activity has appeared. The collection "Books in the Latvian Society, 1856-1870" published in 1982 for the first time examined not only a concrete theme but also a concrete period of time. In 1988 a new collection "Fiction in the Latvian Bibliology" was handed in at

the publishing house "Avots".

In 1985 the SLR organized the first conference of the Baltic book researchers "Bibliology in Estonia, Latvia and Lithuania in the 19th Century". In 1988 the Latvian SSR Academy of Sciences organized the scientific-practical conference in honour of the 400th anniversary of the Latvian bibliology. The State Library also took part in the preparation of the conference. The Latvian book researchers as well as the librarians from the SLR regularly participate in conferences of book researchers in Moscow, Leningrad, Vilnius a.o.

The small number of specialists of bibliology in the republic demands an intensive popularization of bibliological knowledge. For many years A. Apinis has delivered lectures to students of library science and bibliography at the Latvian State University. Specialists from the SL give lectures also at the Institute for Professional Improvement for Cultural Workers. Several times the People's Universities have been organized, the latest - at the House for Workers of Culture and Art. The permanent exposition "History of the Latvian Bibliology" in the SLR is one of the most significant means in the propaganda of bibliology. Yearly it is attended by 1300 visitors. Single exhibitions from the stocks of the SLR and the ELR also give a certain popularity. Lately small exhibitions have been displayed outside Riga. A large exhibition in connection with 400 years of the Latvian bibliology - "Ancient Books in Riga" - was organized in the Riga History and Navigation Museum. Specialists have given much time to the preparation of popular scientific publications in the press, radio and TV.

In the near future it is possible to ensure the main trends of library research and activities begun earlier with the present personnel and material basis. It is necessary to develop intensively the sources both in the USSR and abroad. In order to carry out the planned work on historiography, branch dictionary and encyclopedias, the many-volume collective publication "History of the Bibliology of Latvia", more specialists and structural units are necessary. Even if there are great privileges for spe-

cialists of bibliology working in libraries, that is, they have direct contacts with "the object of investigations", nevertheless it is necessary to have a greater time reserve than hitherto to carry out investigations in the history of bibliology more efficiently and more systematically.

S.Linīpa

BIBLIOTĒKZINĀTNISKIE PĒTĪJUMI LATVIJAS PSR: STĀVOKLIS UN PROBLĒMAS

Pētījumi bibliotēkzinātnē, bibliogrāfijas zinātnē un grāmatniecības vēsturē mūsu republikā notiek jau 20 gadus. Šajā darbā piedalās republikas lielākās universālās un nozaru bibliotēkas, kā arī P.Stučkas LVU bibliotēku zinātnes un bibliogrāfijas katedra. Šī darba koordinējošais centrs zināmā mērā ir V.Lāča Latvijas PSR Valsts bibliotēka (VB).

Pētnieciskajā darbā tiek izstrādātes galvenokārt svarīgākās bibliotēku darba problēmas, tā veidojot bibliotēku praktiskās darbības zinātnisku pamatojumu. Daļu pētījumu veic pēc vispārējās bibliotēku centru, daļu - pēc patstāvīgi izstrādātām programmām. Republikas bibliotēkas veic patstāvīgus reģionālos (starpresoriskos un resoriskos) un lokālos (vienas bibliotēkas ietvaros) pētījumus.

70. un 80.gados Latvijas PSR Kultūras ministrijas sistēmas bibliotēkas piedalījās šādos vispārējās pētījumos: "Masu bibliotēku vienotā tīkla organizācija", "Literatūras jaunieguvumi un to izmantošana masu bibliotēkās", "Grāmate un lasīšana padomju laukos", "Lasīšanas un lasītāju pieprasījuma dinamika masu bibliotēkās" u.c. Dažu vispārējās pētījumu, piemēram, "Zinātnisko bibliotēku fondu attīstības perspektīvas" un "Bibliotekāro un bibliogrāfisko resursu racionāls izvietojums un izmantošana valstī" dalībnieces bija arī citu resoru bibliotēkas. Pēdējā pētījuma ietvaros Daugavpils ĢZB izstrādā apskātematu "Teritoriālo bibliotekāro apvienību izveides mehānisms".

R e g i o n ā l i e pētījumi dažkārt kļūst par starpresoriskiem. Tie galvenokārt ir bibliotekārās un bibliogrāfiskās terminoloģijas, zinātnisko bibliotēku fondu komplektēšanas koordinācijas un fondu depozitārās glabāšanas republikaniskās sistēmas izveides problēmu risinājumi; kopīgi tiek pētīti arī ārzemju periodisko izdevumu izmantošana zinātniskajās bibliotēkās; zinātniskās bibliotēkas lasītājs u.c. problēmas.

70. un 80. gados arvien vairāk kļūst l o k ā l o pētījumu. To nosaka nepieciešamība katrā bibliotēkā operatīvi risināt savas problēmas. Pētījumu tematika ir dažāda, tā atspoguļo bibliotēku kolektīvu specifiskos uzdevumus un zinātniskās intereses.

Zinātniski pētnieciskajā darbībā ir šādi galvenie virzieni:

- bibliotekārās apkalpošanas sistēmas problēmas (lasīšanas un lasītāju socioloģiskā izpēte; fondu un informācijas meklēšanas sistēmu izpēte);

- bibliotēkzinātnes teorētisko un terminoloģisko problēmu izpēte;

- Latvijas PSR bibliotēku vēstures izpēte;

- grāmatzinātnes problēmu (galvenokārt grāmatniecības vēstures) izpēte;

- bibliotekāro un bibliogrāfisko procesu mehanizācija un automatizācija.

Lasīšanas un lasītāju socioloģiskās izpētes centrs ir VB. 11.piecgadē tika pabeigti pētījumi "Lasītāju pieprasījuma veidošana bibliotēkā", "Zinātniskās bibliotēkas lasītājs" (kopā ar Rīgas lielākajām bibliotēkām), 12.piecgadē - "Bibliotekāra un lasītāja mijiedarbība", kurā analizētas lasītāja un bibliotekāra saskarsmes sociālpсихолоģiskās īpatnības masu bibliotēkās, kā arī prasības, kas izvirzāmas bibliotekāram kā lasīšanas vadītājam.

1985.gadā sāktais ikgadējais pētījums "Latviešu valodā izdotās daīlliteratūras popularitāte" parāda, kādi ir populārākie autori atsevišķās lasītāju sociāldemogrāfiskajās grupās, kā arī saskarības sterp daīlliteratūras lasīšanas popularitāti, no vienas puses, un literatūras kritisko vērtējumu, no otras. LPSR ZM Fundamentālā bibliotēka, Rīgas Politehniskā institūta un LNU zinātniskās bibliotēkas pēta lasītāju sastāvu, viņu bibliotekārās un bibliogrāfiskās vajadzības un to apmierināšanas iespējas.

No pētāmo problēmu pēctecības izriet arī nākamais pētījums "Bibliotēku metodiskā vadība", kuru paredzēts sākt 1990.gadā. Tas noteiks metodisko materiālu sistēmas atbilstību bibliotēku vajadzībām, metodiķu un praktiķu sadarbības ceļus un veidus bibliotēku darba uzlabošanai, metodiskā nodrošinājuma optimālo modeli, kā arī palīdzēs izveidot metodiķa sociālpсихолоģisko por-

tretu. Pētījumā iesaistīties arī citu resoru bibliotēkas.

Vīssavienības pētījumā "Bibliotekāro un bibliogrāfisko resursu racionāls izvietojums un izmantošana valstī" (1981.-1984. g.) piedalījās arī Latvijas zinātniskās bibliotēkas. Tā loģisks turpinājums ir VB organizētais republikāniskais starpresoriskais pētījums "Bibliotēku fondu racionāls izvietojums un attīstības perspektīvas Latvijas PSR republikas pakļautības pilsētās". Latvijas PSR ZA FB pēta tematu "Grāmatu fondu veidošanas, atklāsmes un izmantošanas optimālā sistēma Latvijas PSR ZA bibliotēkās", LVU Zinātniskā bibliotēka strādā pie bibliotēkas nozarisko fondu komplektēšanas profila pilnveides.

Zinātniskās bibliotēkas aktīvi pēta informācijas meklēšanas sistēmu izmantošanu. Vadošā šajā jomā ir Latvijas PSR RZTB, M.Saltikova-Ščedrīna VPB vadībā piedalās pētījumā "Priekšmetu kataloge optimizācijas ceļi dažāda tipa un profila bibliotēkās PSRS". VB strādā pie temata "VB katalogu sistēma un tās attīstības perspektīvas".

Bibliotēkzinātnes teorētisko un terminoloģisko problēmu izpētes centrs ir VB. Darbs tiek veikts vairākos virzienos: četrvārdu skaidrojošās terminoloģiskās vārdnīcas sastādīšana; aktuālu terminoloģijas jautājumu izstrāde Terminoloģijas apakškomisijā, kuras locekļi ir zinātnisko bibliotēku, LPSR Valsts Grāmatu palātas u.c. iestāžu speciālisti, kā arī LVU bibliotēkzinātnes un bibliogrāfijas katedras pasniedzēji; izveidotās un standartizētās terminoloģijas ieviešana un terminu ekvivalentu noteikšana latviešu valodā; terminoloģijas propaganda; izlases terminoloģiskā kontrole un publikāciju redigēšana.

Latvijas PSR bibliotēku vēsturi - 19.gs. un padomju bibliotēku vēsturi, kā arī konkrētu bibliotēku vēsturi - pēta LVU, VB un dažu republikas pakļautības pilsētu centrālo zinātnisko bibliotēku speciālisti. VB izstrādāti temati "Arod biedrību bibliotēku darbība Latvijā (1956.-1975.g.)", "Latvijas PSR masu bibliotēkas 1944.-1955.g.", "Kustība par tautas bibliotēku stvēršanu Latvijā (1856.-1870.g.)" u.c. Sākts darbs pie Latvijas bibliotēku darba historiogrāfijas, LVU bibliotēkzinātnes un bibliogrāfijas katedra beidz darbu pie ilggadīga pētījuma "Latvijas bibliotēku vēsture (līdz 1946.g.)".

Aktuālas bibliotēku darbā ir automatizācijas un mehanizācijas ieviešanas problēmas. RZTB kopā ar Sverdlovskas valsts universitātes Skaitļošanas centru laikā no 1981.g. līdz 1985.g. izstrādāja automatizētās vadības sistēmu RZTB. LPSR ZA FB kopā ar ZA Ekonomikas institūtu pēta tematu: "Lasītāju bibliotekāri informatīvās apkalpošanas automatizācija", LVU ZB - "Diferencētās lasītāju apkalpošanas organizācija uz ESM bāzes". Sakarā ar kvalificētu sistēmisko programētāju un mūdienu tehnisko līdzekļu trūkumu, kā arī atsevišķu bibliotekāro procesu tehnoloģijas nepilnībām, automatizācijas ieviešana nav sistēmiska, tā kļuvusi par vienu no serežģitākajām republikas bibliotēku darba problēmām.

Pētījumu rezultātus atspoguļo rakstu krājumos, rakstos, zinātniskos pārskatos un metodiskās rekomendācijās, ievērojot konkrētu bibliotēku vai bibliotēku sistēmu īpatnības. Kopš 1977.gada VB sadarbībā ar citām republikas bibliotēkām katru gadu sagatavo vienu tematisku zinātnisko rakstu krājumu "Bibliotēku zinātnes aspekts". Te publicē bibliotēkzinātnisko pētījumu rezultātus, jaunus atklājumus grāmatniecības un bibliotēku vēsturē, pārskatus par republikas bibliotēku attīstību.

Lasīšanas problēmu izpēti atspoguļo arī publikācijas periodiskajos izdevumos. Bibliotēkām tiek gatavotas uzziņas un metodiskās vēstules, kurās iztirzāti konkrētu pētījumu rezultāti un rekomendācijas metodiskiem un praktiskiem pasākumiem. Plašāku pētījumu nobeigumā organizē zinātniski praktiskas konferences ar plašu bibliotekāru aprindu līdzdalību.

Pētnieciskajā darbā svarīgs faktors ir arī kontakti ar zinātniskās pētniecības institūtiem, ideologiskajām iestādēm, radio, televīziju u.c. nebibliotekārajām iestādēm. Šie kontakti sekmē gan organizatorisko darbu, gan arī pētījumu rezultātu propagandu un ieviešanu.

Pētījumu sabiedriskā rezonanse un informētība par tiem arvien paplašinās. Dažu pētījumu rezultātus izskata LPSR Valsts kultūras komitejas kolēģi, reģionālās starpresoriskās bibliotēku padomes un Republikāniskā bibliotēku padome, tā sekmējot pētījumu rezultātu plašu ieviešanu bibliotēku praksē.

Aktuālu un tradicionālu tematu izstrāde zinātniski pētnie-

ciskajā darbā ir mērķtiecīga. Jebkurš pētījums saistīts ar teorētiskām koncepcijām, tomēr dominē lietišķi pētījumi, maz ir teorētisko izstrāžu. Pētījumos plašāk jāiesaista reģionālo centru pilsētu zinātnisko bibliotēku speciālisti, sevišķi šeit jāpievēršas aktuāliem lokāliem tematiem, bibliotēku vēsturei un lietišķiem pētījumiem.

Bibliotēku materiālā un tehniskā bāze nenodrošina izvērstu pētniecisko darbu, neveicina tā pietiekami augstu līmeni. Latvijā nav atrisināti būtiski pētnieciskā darba jautājumi - tikai VB ir speciāla struktūrvienība (nodaļa) un RZTB - sektors; VB nav zinātniskās iestādes statusa, tādēļ nav iespējams pieseistīt darbiniekus ar zinātnisku grādu.

Starpsesoriskā sadarbība pētījumos norisinās ar grūtībām. Sevišķi sarežģīti ir nodibināt sakarus ar tiem bibliotēku tīkliem, kuriem ir vāji metodiskie centri. Republikāniskās bibliotēku padomes Zinātniskā darba apakškomisijai jāsekmē ne tikai pētījumu līmeņa paaugstināšana, bet arī mērķtiecīga rezultātu ieviešana. Tikai ar dažādu bibliotekāro iestāžu, pētnieku, metodiķu un praktiķu ciešu sadarbību un attīstību, pietiekami stimulētu bibliotekāru radošo aktivitāti iespējama mērķtiecīga pētnieciskā darbība un pētījumu rezultātu operatīva ieviešana bibliotēku praksē.

С.Линия

НАУЧНО-ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ ПО БИБЛИОТЕКОВЕДИНИЮ В ЛАТВИЙСКОЙ ССР: СОСТОЯНИЕ И ПРОБЛЕМЫ

Исследовательская деятельность в области библиотековедения, библиографоведения и истории книги в Латвийской ССР осуществляется уже 20 лет. В ней принимают участие крупнейшие универсальные и отраслевые научные библиотеки республики, а также кафедра библиотековедения и библиографии Латвийского государственного университета им. П.Стучки (ЛГУ). Координирующим центром в известной мере является Государственная библиотека Латвийской ССР им. В.Лациса (ГБ ЛатССР).

Внимание исследователей обращено главным образом на разра-

ботку наиболее важных проблем библиотечной работы; это создает научную основу для практической деятельности библиотек. Часть исследований проводится по программам, разработанным всесоюзными библиотечными центрами, часть по самостоятельным программам. Библиотеки республики в основном занимаются самостоятельными региональными (межведомственными и ведомственными) и локальными (в рамках одной библиотеки) исследованиями.

Среди всесоюзных исследований, в которых принимали участие библиотеки систем МК Латвийской ССР в 70-х и 80-х годах, проведены следующие: "Организация единой сети массовых библиотек", "Новые поступления литературы и их использование в массовых библиотеках", "Книга и чтение в жизни советского села", "Динамика чтения и читательского спроса в массовых библиотеках" и др. В некоторых из них привлекались и библиотеки других ведомств республики, например, в исследованиях "Перспективы развития фондов научных библиотек", "Рациональное размещение и использование библиотечно-библиографических ресурсов в стране". Даугавпилсская ЦБ в рамках этого исследования разрабатывает подтему "Механизм формирования территориальных библиотечных объединений".

Региональные исследования во многих случаях стали межведомственными. Это прежде всего разработка и упорядочение библиотечной и библиографической терминологии, проблемы координации комплектования фондов научных библиотек, создания республиканской системы хранения депозитарных фондов; совместные исследования проводились также по темам - использование иностранных периодических изданий в научных библиотеках; читатель научной библиотеки и др.

В 70-80-х годах все большее место в НИР занимают локальные исследования, что определяется необходимостью оперативно решать проблемы каждой библиотеки. Тематика этих исследований многообразна, показывает специфические задачи и широту научных интересов коллективов.

Можно выделить следующие основные направления научно-исследовательской деятельности:

- проблемы, связанные с системой библиотечного обслуживания (социологический анализ чтения и читателей; изучение фондов; систем информации);
- изучение теоретических и терминологических проблем библио-

тековедения;

- исследование истории библиотечного дела в Латвийской ССР;
- изучение книговедческой проблематики (в основном - истории книги);
- механизация и автоматизация библиотечно-библиографических процессов.

Центром социологического изучения чтения и читателя является ГВ ЛатвССР. В XI пятилетке завершены исследования "Формирование читательского спроса в библиотеке", "Читатель научной библиотеки" (с участием крупных библиотек г.Риги), а в XII пятилетке - "Взаимодействие библиотекаря и читателя", представляющее собой попытку анализа социально-психологических особенностей общения читателя и библиотекаря в массовых библиотеках, требований к библиотекарю как руководителю чтения. Ежегодное долгосрочное исследование "Популярность художественной литературы" (начатое в 1985 г.) определит круг наиболее популярных авторов в отдельных социально-демографических группах, прояснит связи между популярностью (чтением) художественной литературы и оценкой со стороны литературной критики. Изучением состава читательского контингента, его библиотечно-библиографических потребностей и возможностей их удовлетворения занимаются ФБ АН ЛатвССР, научные библиотеки Рижского политехнического института и Латвийского государственного университета.

Последовательность изучаемых проблем обуславливает и планируемое (начало в 1990 г.) исследование "Методическое руководство библиотеками", с помощью которого будет определено соответствие системы методических материалов потребностям библиотек, выявлены пути и формы взаимодействия методистов и библиотекарей - практиков в совершенствовании библиотечной работы; определена оптимальная модель методической обеспеченности. Исследование поможет составить социально-психологический портрет методиста. В этом исследовании примут участие и библиотеки других ведомств.

Продолжением всесоюзного исследования "Рациональное размещение и использование библиотечно-библиографических ресурсов в стране" (1981-1984 гг.), проведенного при участии научных библиотек республики, является республиканское межведомственное

исследование, организованное ГБ ЛатвССР "Рациональное размещение и перспективы развития библиотечных фондов в городах республиканского подчинения Латвийской ССР". ФБ АН ЛатвССР изучает тему "Оптимальная система формирования, раскрытия и использования книжных фондов библиотек АН Латвийской ССР", а Научная библиотека ЛГУ большое внимание уделяет совершенствованию профиля комплектования отраслевых фондов библиотеки.

Научные библиотеки активно изучают использование информационно-поисковых систем. Ведущей в этой области является РНТБ Латвийской ССР, проводящая исследование эффективности использования предметного каталога, участвуя в исследовании "Пути оптимизации предметного каталога в библиотеках СССР разного типа и профиля" (под руководством ГПБ им. М.Е. Салтыкова-Щедрина). ГБ работает над темой "Система каталогов ГБ ЛатвССР и перспективы ее развития".

Центром изучения теоретических и терминологических проблем библиотекведения является ГБ ЛатвССР. Работа проводится по нескольким направлениям: составление четырехязычного толкового терминологического словаря; разработка актуальных терминологических вопросов в рамках Терминологической подкомиссии, членами которой являются специалисты научных библиотек, Государственной Книжной палаты ЛатвССР и других учреждений, а также преподаватели кафедры библиотекведения и библиографии ЛГУ; внедрение упорядоченной и стандартизированной терминологии и подбор эквивалентов терминов на латышском языке; пропаганда терминологии; выборочный терминологический контроль и редакционные публикации.

В области истории библиотечного дела Латвийской ССР работают специалисты ЛГУ, ГБ ЛатвССР и некоторых центральных научных библиотек городов республиканского подчинения. Изучается история библиотек XIX века и советского периода, а также история конкретных библиотек. В ГБ разработаны темы "Деятельность профсоюзных библиотек в ЛатвССР (1956-1975 гг.)", "Массовые библиотеки ЛатвССР в 1944-1955 гг.", "Движение за открытие народных библиотек в Латвии (1856-1870 гг.)" и др. Начата работа над историографией библиотечного дела Латвии. Кафедра библиотекведения и библиографии ЛГУ завершает десятилетнее исследование

"История библиотек Латвии (до 1946 г.)".

Актуальны вопросы внедрения механизации и автоматизации в библиотечное дело. Начатая в 1971 г. совместная работа РНТБ и Вычислительного центра Свердловского государственного университета по разработке автоматизированной системы управления в РНТБ завершилась в 1985 г. ФБ АН ЛатвССР совместно с Институтом экономики АН ЛатвССР работает над темой "Автоматизация библиотечно-информационного обслуживания читателей", НБ ЛГУ разрабатывает тему "Организация дифференцированного обслуживания читателей на базе ЭВМ". Однако отсутствие квалифицированных кадров системных программистов, современных технических средств, несовершенство технологии отдельных библиотечных процессов позволяет утверждать, что внедрение автоматизации не носит общесистемный характер и является одной из сложнейших проблем в библиотечной работе республики.

Результаты исследований отражаются в сборниках, статьях, научных отчетах, методических рекомендациях с учетом особенностей конкретных библиотек или систем библиотек. Начиная с 1977 года, ГБ в сотрудничестве с библиотеками республики ежегодно подготавливает один тематический сборник научных статей "Аспекты библиотекведения". В содержании — освещение результатов библиотечных исследований, новые открытия в области истории книги и библиотек, отражение развития библиотек республики. Готовятся публикации и в периодических изданиях для всех, кто интересуется проблемами чтения. Готовятся и специальные материалы для библиотек (справки, методические письма), в которых изложены основные итоги конкретного исследования и рекомендации по осуществлению ряда методических и практических мер. Более крупные исследования завершаются научно-практическими конференциями, в которых участвуют широкие круги библиотечной общественности.

Важным фактором в исследовательской деятельности являются контакты с небиблиотечными учреждениями (научно-исследовательскими институтами, идеологическими учреждениями, радио, телевидением и др.). Эти контакты содействуют как организационной работе, так и пропаганде и внедрению результатов исследований.

Общественный резонанс исследований и информированность о них ширятся. Некоторые новые разработки рассматриваются на кол-

легии Госкомитета ЛатвССР по культуре, на заседаниях региональных межведомственных библиотечных советов и в Республиканском библиотечном совете. Это способствует внедрению итогов исследований в библиотечную практику.

Разработка актуальных и традиционных тем представляется целенаправленным путем научно-исследовательской работы. В то же время любое исследование связано с теоретическими концепциями, но в НИР доминируют прикладные исследования, мало теоретических разработок. В НИР необходимо шире привлекать специалистов региональных центров городских научных библиотек, особое внимание уделять актуальным локальным темам, истории библиотек, прикладным исследованиям.

Материальные и технические возможности не обеспечивают развернутую исследовательскую работу, не способствуют ее проведению на должном уровне. В Латвии не решены важные вопросы НИР: структурные подразделения имеют только ГЕ (отдел) и РНТБ (сектор), ГБ не имеет статуса научно-исследовательского учреждения, поэтому привлечение сотрудников, имеющих ученые степени, не представляется возможным.

Межведомственное сотрудничество по НИР утверждается с трудом. Особенно сложно установить межведомственные связи с библиотечными сетями, методические центры которых работают неудовлетворительно. Подкомиссия по НИР при Республиканском библиотечном совете должна способствовать не только повышению уровня исследований, но и целенаправленному внедрению их результатов. Только при тесном взаимодействии различных органов библиотечного дела, исследователей, методистов и практиков, при развитии достаточно стимулированной творческой активности библиотекарей возможна целенаправленная исследовательская деятельность и оперативное внедрение результатов исследований в библиотечную практику.

S.Linīns

SCIENTIFIC RESEARCH WORK OF LIBRARY SCIENCE IN THE LATVIAN SSR: SITUATION AND PROBLEMS

Research work in the field of library science, bibliography and book history in the Latvian SSR is carried out for already 20 years. The largest universal and branch scientific libraries of the republic, likewise the Department of Library Science and bibliography at the P.Stučka Latvian State University take part in it. To a certain extent the V.Lācis State Library of the Latvian SSR is the co-ordination centre of this work.

Attention of researches is paid mainly to the working - out of the most important problems of library work; it creates the scientific basis for practical work of libraries. Part of researches is carried out according to the programmes worked out by the All-Union library centres, another part - by independent programmes. Libraries of the republic mainly take up independent regional (interdepartmental and departmental) and local (within the limits of a concrete library) researches.

Among the All-Union researches in which libraries of the system of the Latvian SSR Ministry of Culture were taking part in the 70s and 80s, the following were carried out: "Organization of the Unified Net of Public Libraries", "Novelties of Literature and Thesis Use in Public Libraries", "Books and Reading in a Soviet Village", "The Dynamics of Reading and Readers' Inquiries in Public Libraries" and others. Libraries from other parts of the republic were also taking part in several of them, for example, "Prospects for the Development of Stocks in Scientific Libraries", "Rational Distribution and Use of Library and Bibliographical Resources in the Country". Within the limits of this research the Daugavpils Central Scientific Library works out the subtheme "Mechanism of the Formation of Territorial Library Associations".

In many cases regional researches have become interdepartmental. First of all they are working-out and regula-

ting library and bibliographical terminology, problems of the coordination in stock acquisition at scientific libraries and creation of the republican system of the storage of depository stocks; joint researches were carried out likewise on themes -- the usage of foreign periodical publications at scientific libraries; a reader of the scientific library and others.

In 1970s - 80s more and more local themes take up in scientific research work, which was determined by the necessity to solve problems of each library effectively. Themes of these researches are varied, they show the specific tasks and breadth of scientific interests of library personnel.

The following basic trends of scientific research work can be marked out:

- problems connected with the system of library service (sociological analysis of reading and readers, investigation of stocks and systems of information);
- investigation of theoretical and terminological problems in library science;
- research of history of library science in the Latvian SSR;
- investigation of problems of bibliography (mainly - history of books);
- mechanization and automation of library and bibliographical processes.

The SL of the Latvian SSR is the centre of sociological investigations on reading and readers. In the IX-th five-year period researches "The Formation of Readers' Inquiries in Library", "A Reader of the Scientific Library" (with the participation of large Riga libraries) were completed, but in the XIth five-year period - "Interrelations between a Librarian and a Reader", attempting to analyse social and psychological peculiarities of the interrelations between a reader and a librarian in public libraries, demands to the librarian as a leader in reading. The annual long-term research "Popularity of Fiction" (begun in 1985) will determine the circle of the most popular authors in separate social and demographic groups, will clear links between the popularity of reading fiction and the estimation on part of literary critique. The Fundamental Library of the Latvian SSR

Academy of Sciences, scientific libraries of the Riga Polytechnical Institute and the Latvian State University investigate the structure of the readers' contingent, its library and bibliographical needs and possibilities to satisfy them.

Sequence of the examined problems is also determined by the research planned in 1990 "Methodical Guidance to Libraries" with the help of which the accordance of the system of methodical materials to the needs of libraries will be defined, ways and forms of the interrelations among methodologists and librarians-practicians in the perfection of library work will be revealed; the optimum model of the methodical supply will be fixed. The research will help to make the social and psychological portrait of a methodologist. Libraries from other departments will also take part in this research.

As the continuation of the All-Union research "Rational Distribution and Use of Library and Bibliographical Resources in the Country" (1981-1984), carried out with the participation of scientific libraries of the republic, is the republican interdepartmental research organized by the SL of the Latvian SSR "Rational Distribution and Prospects for the Development of Library Stocks in Cities of the Republican Subordination of the Latvian SSR". The FL of the Latvian SSR investigates the theme "The Optimum System of the Formation, Opening and Use of Book Stocks in Libraries of the Latvian SSR Academy of Sciences" but the Scientific Library of the Latvian State University gives great attention to the perfection of the acquisition type of library branch stocks.

Scientific libraries actively investigate the use of information searching systems. The main in this field is the RSTL of the Latvian SSR which investigates the effectiveness of the use of a subject catalogue, taking part in the research "Ways of the Optimization of a Subject Catalogue in Libraries of the USSR Different by Types and Profile" (Under the leadership of the Saitkov-Shchedrin State Public Library). The SL works out the theme "The System of Catalogues in the State Library of the Latvian SSR and Prospects for Its Development".

The SL of the Latvian SSR is the centre of the investiga-

tion of theoretical and terminological problems in library science. The research is carried out in several directions: compilation of a 4-language explanatory terminological dictionary; working-out of actual terminological questions within the limits of the Terminological subcommission, members of which are specialists from scientific libraries, the State Chamber of Books of the Latvian SSR and other institutions, as well as lecturers from the Department of Library Science and Bibliography of the Latvian State University; introduction of regulated and standardized terminology, and selection of equivalents to terms in Latvian; propaganda of terminology; selective terminological control and editing of publications. Specialists from the Latvian State University, the SL of the Latvian SSR and several central scientific libraries from cities of the republican subordination work in the field of library science history in the Latvian SSR. History of libraries of the XIXth century and Soviet period, as well as concrete libraries is studied. The SL has worked out themes "Work of trade Union Libraries in the Latvian SSR (1956-1975)", "Public Libraries of the Latvian SSR in the Years 1944-1955", "Movement for the Opening of National Libraries in Latvia (1856-1870)" and others. The work on historiography of library science in Latvia has begun. The Department of Library Science and Bibliography of the Latvian State University completes the work of many years "History of Libraries in Latvia (till 1946)".

The introduction of mechanization and automation in library science is one of the urgent problems of today. The joint work of the RSTL and the Computer Centre of the Sverdlovsk State University, begun in 1981, about the working-out of the automated system of management in the RSTL was finished in 1985. The FL of the Latvian SSR Academy of Sciences jointly with the Institute of Economics of the Latvian SSR Academy of Sciences are working out the theme "Automation of Library and Information Service of Readers", the Scientific Library of the Latvian State University - the theme "Organization of Differentiated Service of Readers on the Basis of Electronic Computers". Still, lack of a skilled personnel of system programmers and up-to-date

technical means, imperfection of technology of separate library processes allow to affirm that the introduction of automation does not carry a universal character and is one of the most complicated problems in library work of the republic.

Results of the researches are reflected in collections, articles, scientific reports, methodical recommendations, considering the peculiarities of concrete libraries or systems of libraries. Since 1977, the SL yearly, together with libraries of the republic, prepares a thematical collection of scientific articles "Aspects of Librarianship". It contains the results of the studies in library science, new discoveries in the field of history of books and libraries, reflects the development of libraries in the republic. Publications in the press and special materials for libraries (informations, methodical letters) are prepared which state the main results of a concrete research and recommendations how to realize a number of methodical and practical measures.

More important researches are completed by scientific and practical conferences in which wide circles of library society are taking part.

A significant factor in research work are contacts with nonlibrary establishments (scientific research institutes, ideological establishments, radio, TV and others). These contacts further both the organizational work and propaganda and the introduction of the results of researches.

The public response of researches and information about them is widening. Some new themes are discussed in the Board of the State Culture Committee of the Latvian SSR, in conferences of regional interdepartmental library councils and in the Republican Library Council. It furthers the introduction of the results of researches in library practice.

The working-out of actual and traditional themes is to be a purposeful way of scientific research work. At the same time each research is connected with theoretical conceptions, but applied researches prevail in scientific research work, there are few theoretical investigations. It is necessary to draw in specialists from regional centres of city scientific libraries

in scientific research work more widely, to turn a special attention to actual local themes, history of libraries, applied researches.

Material and technical possibilities do not secure extensive research work, do not further its realization up to standard. Significant questions of scientific research work have not been solved in Latvia: only the SL (department) and the RSTL (sector) have structural subdivisions, the SL does not have the status of a scientific research establishment, therefore it is impossible to enlist specialists with an academic degree.

The interdepartmental co-operation in scientific research work is hardly ratified. It is very difficult to establish interdepartmental links with library network, methodical centres of which are working unsatisfactorily. The subcommission of scientific research work in the Republican Library Council must further not only the rise of the level of researches, but also a purposeful introduction of their results. Only by a close co-operation of different bodies in library science, researchers, methodologists and practitioners, developing sufficiently stimulated creative activity of librarians, a purposeful research activity and an operative introduction of the results of researches in library practice are possible.

AUTORI

Inta Beijere - V.Lača Latvijas PSR Valsts bibliotēkas direktora vietniece

Anita Dektere - V.Lača Latvijas PSR Valsts bibliotēkas Māksmes literatūras komplektēšanas nodaļas vadītāja

Guna Dēliņa - V.Lača Latvijas PSR Valsts bibliotēkas direktora vietniece

Dace Gasiņa - V.Lača Latvijas PSR Valsts bibliotēkas Kultūras un mākslas zinātniskās informācijas nodaļas vadītāja

Vizma Grundule - V.Lača Latvijas PSR Valsts bibliotēkas Zinātniskās pētniecības nodaļas galvenā bibliogrāfe

Māra Izvestnija - V.Lača Latvijas PSR Valsts bibliotēkas Letonikas nodaļas vadītāja

Andrejs Keizars - V.Lača Latvijas PSR Valsts bibliotēkas direktors

Silvijs Linīns - V.Lača Latvijas PSR Valsts bibliotēkas Zinātniskās pētniecības nodaļas vadītāja

Ilizane Rudene - V.Lača Latvijas PSR Valsts bibliotēkas Zinātniskās metodikas un bibliogrāfijas nodaļas vadītāja

Edgars Timbre - V.Lača Latvijas PSR Valsts bibliotēkas Bibliogrāfisko uzziņu un informācijas nodaļas vadītāja

Andris Vilks - V.Lača Latvijas PSR Valsts bibliotēkas Reto grāmatu un rokrekstu zinātniskās nodaļas vadītājs

АВТОРЫ

- Бейере Инта - заместитель директора ГБ ЛатвССР им. В.Лациса
- Вилкс Андрис - заведующий научным отделом редких книг и рукописей ГБ ЛатвССР им. В.Лациса
- Гасиня Даце - заведующая отделом научной информации по культуре и искусству ГБ ЛатвССР им. В.Лациса
- Грундуле Визма - главный библиограф научно-исследовательского отдела ГБ ЛатвССР им. В.Лациса
- Дектере Анита - заведующая отделом комплектования отечественной литературы ГБ ЛатвССР им. В.Лациса
- Делиня Гуна - заместитель директора ГБ ЛатвССР им. В.Лациса
- Известная Мара - заведующая отделом латтоник ГБ ЛатвССР им. В.Лациса
- Кейзарс Андрейс - директор ГБ ЛатвССР им. В.Лациса
- Лининя Силвия - заведующая научно-исследовательским отделом ГБ ЛатвССР им. В. Лациса
- Рудене Илизана - заведующая научно-методическим и библиографическим отделом ГБ ЛатвССР им. В.Лациса
- Тимбра Эдгар - заведующий отделом справочно-библиографической и информационной работы ГБ ЛатвССР им. В.Лациса

AUTHORS

Inte Beijere - Assistant Director of the V.Lācis State Library of the Latvian SSR

Anita Dektere - Head of the Acquisition Department of Native Literature of the V.Lācis State Library of the Latvian SSR

Guna Dēliņa - Assistant Director of the V.Lācis State Library of the Latvian SSR

Dace Gasiņa - Head of the Scientific Information Department in Culture and Art of the V.Lācis State Library of the Latvian SSR

Vizma Grundule - Chief Bibliographer of the Scientific Research Department at the V.Lācis State Library of the Latvian SSR

Mara Izvestnijs - Head of the Letonics Department at the V.Lācis State Library of the Latvian SSR

Andrejs Keizars - Director of the V.Lācis State Library of the Latvian SSR

Silvijs Linijs - Head of the Scientific Research Department at the V.Lācis State Library of the Latvian SSR

Ilizana Rudene - Head of the Scientific Methods and Bibliography Department at the V.Lācis State Library of the Latvian SSR

Edgars Timbra - Head of the Bibliographical Reference and Information Work Department at the V.Lācis State Library of the Latvian SSR

Andris Vilks - Head of the Scientific Department of the Rare Books and Manuscripts at the V.Lācis State Library of the Latvian SSR.

SĀTURS

Keizars A. V. Lāča Latvijas PSR Valsts bibliotēkas vēstures galvenie posmi	3
Beijere I., Gasiņš D., Timbra E. V. Lāča Latvijas PSR Valsts bibliotēkas informatīvi bibliogrāfiskā darbība	16
Dektere A., Dēliņš G., Grundule V. Republikas vienotais bibliotēku fonds: teorija un realitāte	26
Izveštnijs M. Latvijas Valsts bibliotēka un nacionālā bibliogrāfija	36
Rudene I. Aktuāli metodiskā darba jautājumi	47
Vilks A. Grāmatniecības vēstures izpēte Latvijas PSR: stāvoklis un perspektīvas	59
Linīne S. Bibliotēkzinātniskie pētījumi Latvijas PSR: stāvoklis un problēmas	70
Autori	86

СОДЕРЖАНИЕ

Кейзарс А. Основные исторические этапы развития Государственной библиотеки Латвийской ССР им. В.Лациса	7
Бейере И., Гасиня Д., Тимбра Э. Информационно-библиографическая деятельность Государственной библиотеки Латвийской ССР им. В.Лациса	19
Дектере А., Делиня Г., Грундуле В. Единый библиотечный фонд республики: теория и реальность	29
Известная М. Латвийская Государственная библиотека и национальная библиография	39
Гудене И. Актуальные вопросы методической работы	50
Вилкс А. Изучение истории книжного дела в Латвийской ССР: состояние и перспективы	62
Лининя С. Научно-исследовательская деятельность по библиотекведению в Латвийской ССР: состояние и проблемы	74
Авторы	87

TABLE OF CONTENTS

Keizers A. The Main Periods in the History of the V.Lācis State Library of the Latvian SSR	11
Beijere I., Gasins D., Timbra E. Informative Bib- liographical Activities of the V.Lācis State Library of the Latvian SSR	22
Dektere A., Dēliņa G., Grundule V. United Library Stock of the Republic: Theory and Practice	32
Izvestnija M. Latvian State Library and the Natio- nal Bibliography	43
Rudene I. Urgent Problems of Methodical Work	54
Vilks A. Research into the History of Bibliology in the Latvian SSR: Situation and Prospects	65
Linija S. Scientific Research Work of Library Scien- ce in the Latvian SSR: Situation and Problems	80
Authors	88

Государственный комитет Латвийской ССР
по культуре
Государственная библиотека Латвийской ССР им. В.Ляциса

ГОСУДАРСТВЕННОЙ БИБЛИОТЕКЕ ЛАТВИЙСКОЙ ССР им. В.Ляциса - 70

Тезисы докладов
научной конференции
(на латышском, русском и английском языках)

V.LĀČA LATVIJAS PSR VALSTS BIBLIOTEKAI - 70

Zinātniskās konferences
referātu tēzes

Redaktors R.Vanags. Tehniskā redaktore M.Andersone.
Korektors V.Čakste

Parekstīts iespiešanai 17.03.89. JT 09044 . Tipogr.papīrs
Nr.1, formāts 60x84/16. 5,75 fiz iespiedl., 5,35 uzsk. iespiedl.,
4,10 izdevn.l. Metiens 350 eks. Bezmaksas. Pasūt. Nr. 137

V.Lāča Latvijas PSR Valsts bibliotēka
226011, Rīga, K.Barona ielā 14.

V.Lāča Latvijas PSR Valsts bibliotēkas rotaprints,
226011, Rīga, K.Barona ielā 14, tel. 287597

LATVIJAS NACIONĀLA BIBLIOTĒKA

0306117143

/0.55/